

Výskyt sociálně patologických jevů a rizikového chování u dětí a mládeže

Šárka Ondrová

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Šárka ONDROVÁ
Osobní číslo: H118217
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika

Téma práce: Výskyt sociálně patologických jevů a rizikového chování u dětí a mládeže

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na problematiku sociálně patologických jevů a rizikového chování
- na zjišťování rozšířenosti sociálně patologické jevů a rizikového chování ve školách
- na problematiku konzumace návykových látek u dětí a mládeže.

Součástí práce bude realizovaný kvantitativní výzkum zaměřený na výskyt jednotlivých sociálně patologických jevů a rizikového chování u dětí a mládeže.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. Vývojová psychologie.2., aktualizované vyd.

Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. ISBN 80-247-1284-9.

NEŠPOR, Karel. Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby.
1.vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-432-X.

NEŠPOR, Karel. Vaše děti a návykové látky. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN
80-7178-515-6.

PRESL, Jiří. Drogová závislost: Může být ohroženo i Vaše dítě? vyd. Praha:
Maxdorf, 9. svazek v edici MEDICA, Praktické rady lékaře. 1994. ISBN
80-85800-18-7.

SHEEDYOVÁ-KURCINKOVÁ, Mary. Problémové dítě v rodině a ve škole. 1. vyd. Praha:
Portál, 1998. ISBN 80-7178-174-6.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována
během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jiří Dalajka, Ph.D.

Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

ŠTARKA ANDRŽOVIA

Jméno, příjmení studenta

V Brně 24.3.2014

Andržovia

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevyděláčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá problematikou sociálně patologických jevů a rizikového chování dětí a mládeže v oblasti šikany a násilí ve školách, záškoláctví, kriminálního jednání a užívání návykových látek.

Teoretická část je rozdělena do několika kapitol, které pojednávají o příčinách vzniku sociálně patologických jevů a rizikovém chování, charakteristice vybraných sociálně patologických jevů a rizikovém chování dětí a mládeže, o užívání návykových látek o legálních a nelegálních drogách.

Analýza dat získaných ve výzkumné části poskytuje informace o výskytu kouření, užití alkoholu a užití marihuany u žáků na druhém stupni vybraných základních škol na blanenském okrese.

Klíčová slova: sociálně patologické jevy, rizikové chování, záškoláctví, šikana, kriminalita, drogy a drogová závislost, alkoholismus, tabakismus

ABSTRACT

This study concerns problems associated with social pathological syndroms and the dangerous behaviour of both children and young people, specifically focusing on violence and bullying at school, and also including truancy, criminal behaviour and the use of drugs.

The theoretical section is divided into several chapters dealing with the root cause of social pathological syndroms and dangerous behaviour, as well as the characteristics of chosen pathological syndrom and the dubious behaviour of children and teenagers when using drugs, which can be either legal or illegal.

The data analysis gained in this research provides information about smoking occurrence, the use of alcohol and marijuana by second degree students of chosen elementary schools in the Blansko region.

Key words: of social pathological syndrom, dangerous behaviour, bullying, crime, drugs, drug addiction, alcoholism, smoking

Děkuji mé rodině za morální podporu a pomoc, kterou mi při zpracování mé bakalářské práce poskytla, a které si velmi vážím.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY A RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ U DĚTÍ A MLÁDEŽE	11
1.1 PŘÍČINY VZNIKU SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ A RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	12
1.1.1 Rodina	13
1.1.2 Škola.....	15
1.1.3 Vztahy s vrstevníky.....	16 (Čech, 2002)
2 CHRAKTERISTIKA VYBRANÝCH SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ A RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE	18
2.1 ŠIKANA A NÁSILÍ VE ŠKOLÁCH	18
2.2 ZÁŠKOLÁCTVÍ	19
2.3 KRIMINÁLNÍ JEDNÁNÍ	21
2.4 UŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK	23
3 NÁVYKOVÉ LÁTKY A JEJICH VÝSKYT U DĚTÍ A MLÁDEŽE	26
3.1 LEGÁLNÍ DROGY.....	26
3.1.1 Alkohol.....	26
3.1.2 Tabák.....	27
3.1.3 Zneužívání medikamentů	28
3.2 NELEGÁLNÍ DROGY	30
3.2.1 Opiáty.....	31
3.2.2 Stimulancia.....	31
3.2.3 Těkavé látky	32
3.2.4 Kanabinoidy	32
II PRAKTICKÁ ČÁST	34
4 VÝZKUMNÁ OTÁZKA, HYPOTÉZY	35
5 METODA	38
6 VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH ANALÝZA	40
6.1 POČET RESPONDENTŮ, VĚKOVÉ ZASTOUPENÍ.....	40
6.2 UŽITÍ ALKOHOLU.....	41
6.3 UŽITÍ MARIHUANY.....	43
6.4 KOUŘENÍ CIGARET.....	45
6.5 OPAKOVANÉ UŽITÍ.....	47
6.6 VÝSLEDKY STANOVENÝCH HYPOTÉZ	49
7 DISKUSE	50
ZÁVĚR	51
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	52
SEZNAM PŘÍLOH	57

ÚVOD

Problematika sociálně patologických jevů představuje v současné době velmi diskutované téma, nejen u nás, ale i v zahraničí. Zvolila jsem si toto téma proto, že je to téma aktuální a týká se často diskutované skupiny lidí – dětí a mládeže. Přestože u nás vychází ročně nespočet prací na téma sociální patologie mladistvých, stále se jejich autoři nemohou shodnout na tom, jaká je vlastně skutečnost. Máme být klidní, poněvadž sociálně patologické jevy a rizikové chování u dětí a mládeže, vykazuje sestupnou tendenci, nebo je tomu opačně? Děti přece nejsou trestně odpovědné a jejich extrémní chování lze v drtivé většině případů označit pojmy: neukázněnost, rozvernost, drzost, sebeprosazování a ignorance.

Většina autorů se také zabývá zejména teoretickými východisky, která jsou jistě nezbytná, ale často nepodložená jakýmkoli číselnými údaji. Stačí se podívat již do základních škol k tomu, aby si člověk ihned vytvořil obrázek. Chování dětí často velmi ztěžuje práci pedagoga, leč můžou za to děti nebo dnešní doba? Čím to je, že se situace tak změnila? Stojí za tím fenomény jako například internet? Které napomáhají vzniku těchto jevů? Nese vinu rodina, nacházející stále méně času na své ratolesti? Nejen rodiče, ale i pedagogové a vychovatelé, se podílejí na formování osobnosti mladého člověka.

Někdy však výchovné či terapeutické metody nepomáhají a potom nezbyvá, než na pomoc přivolat orgány činné v trestním řízení, neboť některé sociálně patologické jevy naplňují skutkovou podstatu trestných činů.

Jelikož je téma sociálně patologických jevů natolik obsáhlé, rozhodla jsem se, že se ve své práci zaměřím pouze na některé z nich, zejména na šikanu, záškoláctví, kriminální jednání a návykové látky. Právě návykové látky, kterým věnuji celou kapitolu, jsou v současnosti velmi závažný problém dětí a mládeže.

Podle Tomáše Čecha, odborného asistenta katedry sociální pedagogiky Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, patří mezi nejrozšířenější a nejužívanější drogy mezi dětmi a mládeží alkohol, tabák a marihuana.¹ V empirické části práce se zaměřuji na výskyt právě těchto nejrozšířenějších drog u dětí a mládeže na třech vybraných základních

¹ ČECH, Tomáš. *Škola a sociálně patologické symptomy v projevech žáků. Studie z teorie a metodiky výchovy*. Brno: MSD, 2002, s. 115-124. ISBN 80-86633-00-4.

školách v blanenském okrese. Hodnocení dotazníkové metody bude provedeno pomocí grafů a tabulek.

Výskyt těchto návykových látek v blanenském okrese mne zajímá zejména pro to, že zde bydlím a pravděpodobně bude některou ze základních škol, které jsem si vybrala pro svůj výzkum později navštěvovat můj syn.

Smyslem mé bakalářské práce je poskytnout aktuální pohled na užívání a zkušenost s návykovými látkami u dětí a mládeže na blanenském okrese a poukázat na závažnost problému sociálně patologických jevů a rizikového chování mládeže.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY A RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ U DĚTÍ A MLÁDEŽE

„Sociálně patologickým jevem se obecně rozumí takové chování jedince, které je charakteristické především nezdravým životním stylem, nedodrčováním nebo porušováním sociálních norem, zákonů, předpisů a etických hodnot, chování a jednání, které vede k poškození zdraví jedince, prostředí, ve kterém žije a pracuje, a ve svém důsledku pak k individuálním, skupinovým či celospolečenským poruchám a deformacím.“²

Nejzávažnější sociálně patologické jevy jsou definovány normami trestního práva, avšak za tyto jevy lze považovat i přestoupení společenských norem a hodnot, které způsobují v nějaké míře nestabilitu společnosti např. alkoholismus, prostituce, sebevražednost apod. Jsou sem zahrnovány všechny sankciované formy a podoby deviantního chování a studium příčin jejich vzniku.³

Sociálně patologickými jevy jsou nejvíce ohroženy děti a mládež. Nejčastěji děti hyperaktivní, s poruchami chování, zneužívané a týrané. Děti z dysfunkčních rodin, z míst, kde je vysoká úroveň kriminality a z neúplných rodin, děti selhávající ve škole, z rodin žijících pod hranicí životního minima.⁴

K rizikovým projevům dle Metodického doporučení MŠMT chování žáků patří:

- agrese, šikana, kyberšikana, násilí, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie,
- záškoláctví,
- závislostní chování, užívání všech návykových látek, netolismus, gambling,
- rizikové sporty a rizikové chování v dopravě,
- spektrum poruch příjmu potravy,
- negativní působení sekt,

2 POKORNÝ, Vratislav., TELCOVÁ, Jana., TOMKO, Anton., *Prevence sociálně patologických jevů: Manuál praxe.*, Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, Brno 2003. s. 9

3 ŠTECHOVÁ, Marie., HOLAS, Jiří., *Základní pojmy prevence kriminality.* [online] Ministerstvo vnitra. [cit. 2013-03-11] Dostupné z:

<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/prevence/system/pojmy/1.1.2.htm>

4 MATOUŠEK, Oldřich., KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence.* str. 261. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 336 s.

- sexuální rizikové chování.⁵

Dolejš definuje rizikové chování jako chování jedince nebo skupiny, které zapříčiňuje prokazatelný nárůst sociálních, psychologických, zdravotních, vývojových, fyziologických a dalších rizik pro jedince, jeho okolí a pro společnost. Samotný termín je v úzkém spojení s jinými pojmy – delikventní, kriminální, asociální, návykové, antisociální a další chování přičemž jejich vztahy jsou často velice úzké s rozsáhlými obsahovými překryvy.⁶

Rizikové chování je pojem nejednoznačný, je chápáno jako chování, které se vymyká zvyklostem dané společnosti, nemusí však být ohrožující a nebezpečné pro společnost. Oproti tomu pojem sociálně patologické označuje konkrétní jev, který je pro společnost nepřijatelný a nežádoucí.

Dolejš uvádí, že: „*vzorce rizikového chování považujeme za soubor fenoménů, jejichž existenci a důsledky je možné podrobit vědeckému zkoumání, a které lze ovlivňovat preventivními a léčebnými intervencemi.*“⁷

1.1 Příčiny vzniku sociálně patologických jevů a rizikového chování

Příčiny vzniku sociálně patologických jevů můžeme hledat v určitých charakterových vlastnostech či v prostředí, ve kterém jedinec žije. Velmi důležitou roli zde hraje rodinné zázemí, příčinnou vzniku rizikového chování může být také sklon k závislosti u některého člena rodiny nebo postoj rodiny k návykovým látkám a dalším sociálně patologickým jevům. Tyto postoje potom jedinec přebírá za vlastní. Příčinou vzniku sociálně patologických jevů může být snadná dostupnost návykových látek, špatná informovanost o následcích, vliv masmédií aj.

Tyto faktory a mnohé další, ovlivňují názor či postoj jedince například k tabáku nebo alkoholu a jiným drogám, na nichž si může vypěstovat závislost. Ale také na další formy rizikového chování.

⁵ Metodické doporučení MŠMT 21291/2010-28, Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních [online]

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-pokyny>, staženo 8. 10. 2011

⁶ Metodický pokyn Č.j. MSMT- 22294/2013-1 [online] <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-pokyny>, staženo 8. 10. 2013

⁷ DOLEJŠ, Martin. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. Univerzita Palackého Olomouc 2010, s. 19

Pokorný vytyčil nejdůležitější činitele vztahující se k riziku vzniku sociálně patologických jevů u mladistvých:

- Využití, množství a obsah volného času.
- Zdraví a jeho vliv na vývoj osobnosti.
- Sociální zdatnost.
- Rodina a rodinné zázemí.
- Škola.
- Vrstevníci – základní vztahy s členy skupin.
- Návyky a závislosti, četnost požívání návykových látek a reálných závislostí.⁸

V následujících podkapitolách se zaměřuji na rodinu, školu a vztahy s vrstevníky, protože tyto činitele, které mohou ovlivnit vznik patologického chování u mládeže, považuji za velmi důležité.

1.1.1 Rodina

Rodina je nejdůležitějším sociálním prostředím, poskytuje dítěti základní sociální zkušenost. Na správný průběh socializačního procesu má zásadní význam do jaké míry je rodina schopna se vypořádat s funkcemi, které má plnit.

Zapletal, uvádí, že: *“rodina ve svém souhrnu zajišťuje mnoho činností – zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní návyky svých členů, vytváří specifické socializační a výchovné prostředí pro děti, předává jim kulturní dědictví, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje. Rodina plní určité role i ve vztahu ke společnosti – je to především reprodukce obyvatelstva, jak reprodukce biologická, tak i kulturní“.*⁹

Dítě si však může nápodobou nebo identifikací s rodiči osvojit i poruchové chování. Podle Krause a Poláčkové vykazují mnohé rodiny následující znaky: sociální instituce přejímají mnohé funkce za rodinu, stabilita rodiny si snižuje, mění se struktura rodiny, zvyšují se

⁸ POKORNÝ, Vratislav.; TELCOVÁ, Jana.; TOMKO, Anton. *Prevence sociálně patologických jevů. Manuál praxe*. Vyd. 3. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003 s. 25.

⁹ ZAPLETAL, Bedřich. *Pojmy ze sociologie*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. s. 44

nároky na čas rodičů strávený v zaměstnání. Rodiče nemají čas na relaxaci, na činnost s dětmi, bývají podráždění, přetížení, často se dostávají do stresových situací, děti jsou často odkázány jen na sebe, rodiče často nevědí, kde a jak jejich děti tráví volný čas¹⁰

Jako hlavní rizika rodinného prostředí Vágnerová uvádí:

- rodiče jako anomální osobnosti – nejsou schopni správně plnit rodičovskou roli. Např. rizikové rodiny asociálních jedinců, trpící poruchou osobnosti, osoby s návyky, které vedou k poruše osobnosti a emočně chladní jedinci bez zájmu o děti. Může tedy docházet k nápodobě agresivity a hostility rodiče, převážně otce, který může mít sklony k alkoholismu či delikvenci,
- subdeprivační zkušenost dítěte - jedná se o dítě z úplné rodiny, ale tato rodina funguje spíše formálně, chybí citové vazby a orientace v pravidlech,
- neúplná rodina - zde často chybí otec, chybí žádoucí vzor, jeho vliv a kontrola.
- nedostatek životního smyslu, nuda - v rodině, která neukazuje nic pozitivního, se dítě nemůže nic naučit. Tráví čas s partou, která je často vede k rizikovému chování.¹¹

Počet neúplných rodin s dětmi v ČR rychle roste. Podle údajů Českého statistického úřadu z roku 2011 se počet neúplných rodin se závislými dětmi do 26 let zvýšil o polovinu na 256 tisíc. Pouze s jedním rodičem žije podle statistik již zhruba 22 procent českých dětí, tedy asi 400 tisíc. Neúplných rodin se závislými dětmi bylo v Jihomoravském kraji v roce 2011 přes 30 tisíc, většinu tvoří matky s dětmi (84,6 %), je zde však i 4 651 otců, kteří se o děti starají sami. V neúplných rodinách žije téměř 41 tisíc závislých dětí (1,4 dítěte na rodinu), tedy více než pětina všech závislých dětí. Podíl neúplných rodin se závislými dětmi z počtu rodinných domácností roste se zvyšující se velikostní skupinou obce. V obcích do 199 obyvatel podíl činil 6,3 %, ovšem v Brně již 13,0 %.¹²

Ze samotného názvu vyplývá jedna společná charakteristika těchto rodin. Někdo v rodině chybí. Nejčastěji v rodině chybí otec dítěte. V takové rodině následně chybí socializační

¹⁰ KRAUS, Blahoslav.- POLÁČKOVÁ, Věra. et.al. *Člověk-prostředí-výchova. K otázkám sociální pedagogiky*, 1. vyd. Paido, Brno 2001. s. 42

¹¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese. Variabilita a patologie lidské psychiky*, Portál, Praha 2004 s. 276-277

¹² *Jaké je složení domácností v jihomoravském kraji*. Český statistický úřad [online] http://www.czso.cz/xb/redakce.nsf/i/jake_je_slozeni_domacnosti_v_jihomoravskem_kraji [02012013]

vliv otce. V některých případech neúplná rodina vzniká neočekávaně, bez vlastního přičinění, v jiných případech se na vzniku neúplné rodiny podílejí sami rodiče.

„Ať už je rodina z jakéhokoliv důvodu neúplná, tak trpí pěti podobnými druhy stresu. Nízkou úrovní příjmů, menší kapacitou na zvládnání náročných životních situací, zmenšenou sociální podporou a zájmem ze strany okolí, chyběním citové podpory a dělby práce při vedení domácnosti a traumatickou událostí nebo sledem událostí, kterými se nový životní styl začíná.“¹³

„V poslední době výrazně přibylo neúplných rodin s dětmi do 15 let. Stoupá nejen počet těchto rodin, ale narůstá i podíl dětí, které v nich žijí. Příčiny tohoto jevu jsou poměrně známé, málokdo se však zabývá jeho důsledky,“¹⁴ řekla Právu Silvie Novotná z občanského sdružení APERIO, které se problematikou samoživitelů zabývá.

Jak ukázal pětiletý průzkum centra adiktologie 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy dvě procenta jedenáctiletých školáků marihuanu vyzkoušela a téměř tři procenta mají zkušenost s těkavými látkami. *„Nejrizikovější jsou děti, které žijí v neúplných rodinách, nebo mají jako vzor staršího sourozence, u kterého kopírují vše, co udělá,“* vysvětlil Ondřej Počarovský, ředitel Prev-centra, které se zabývá preventivními programy.¹⁵

1.1.2 Škola

V pedagogickém slovníku je škola definována jako *„společenská instituce, jejíž funkcí je poskytovat vzdělání žákům příslušných věkových skupin v organizovaných formách podle určitých vzdělávacích programů. Pojetí a funkce školy se mění se změnami společenských potřeb. Škola se stala místem socializace žáků, podporujícím jejich osobnostní a sociální rozvoj a připravující je na život osobní pracovní a občanský. Postupně ztrácí monopol na vzdělání, více se otevírá životní realitě a sblížuje se s neformálním vzděláváním a informálním vzděláním.“¹⁶*

¹³ MÜHLPACHR, Pavel, *Sociopatologie* Brno: Masarykova Univerzita 2008, s. 149 - 150

¹⁴ SVOBODA, Jakub, *Neúplných rodin přibývá, žije v nich už každé páté dítě*. [online] Dostupné z: <http://www.novinky.cz/finance/312677-neuplnych-rodin-rychle-pribyva-zije-v-nich-uz-kazde-pate-dite.html>, [cit. 2013-11-15]

¹⁵ KUBÁLKOVÁ, Pavla, *Pijí už i jedenáctileté děti* [online] Dostupné z:

http://archiv.newton.cz/ln/2008/04/29/ce68cb3e4c17972e6bdcf7950deca6c7.asp_2 [cit. 2013-11-15]

¹⁶ PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995, s. 221

K rizikovým faktorům školy můžeme zařadit špatné vztahy mezi spolužáky, špatný prospěch, negativní hodnocení ze strany učitele, školní klima, nezapojování se do školských aktivit, nepřátelská atmosféra apod. Patří sem také agrese ve třídě, která mnohdy vede k šikaně.

Jedním z důležitých faktorů, které na děti působí v prostředí školy je způsob využívání volného času a postoje vrstevníků k návykovým látkám.

Veselá tvrdí, že:

„Garantem mravní výchovy ve škole byl, je a bude učitel. Jeho připravenost a úspěšné působení v této oblasti jsou podmíněny:

- jeho dlouhodobou motivací rozvíjet mravní stránku žáků,*
- jeho dostatečnými znalostmi z oblasti filozofie, etiky, psychologie*
a samozřejmě pedagogiky,
- jeho dovednostmi kompetentně a promyšleně ovlivňovat mravní vývoj*
svých svěřenců.“¹⁷

Vzhledem k současnému pracovnímu vytížení rodičů, není výjimkou, že dítě s nimi tráví denně málo času. Proto může být vliv školního prostředí pro řadu věcí rozhodující. Mohu tvrdit, že škola, přístup učitele, způsob výuky, řešení výchovných problémů a celková atmosféra ve škole může přispět ke vzniku problémů s návykovými látkami.

1.1.3 Vztahy s vrstevníky

Skupina umožňuje vytvoření sítě vztahů, ve kterých se jedinec od dětství postupně začleňuje do společnosti. Získává zde sociální zkušenosti, učí se rozumět druhým lidem, i sobě. Helus tento proces socializace definuje jako *„získávání zkušeností a nabývání vlastností v komplexních konstelacích životních okolností dítěte. V průběhu socializace se jedinec začleňuje do mezilidských vztahů (zejména těch, v nich jedinec nachází své místo – postavení, roli, uplatnění, jistotu a bezpečí...) a zapojuje se do společných činností.“¹⁸*

¹⁷ VESELÁ, Zdenka. *Mravní nemoci mládeže a jejich prevence*. Brno : Konvoj, 1998. s.33

¹⁸ HELUS, Zdeněk.: *Dítě v osobnostním pojetí*, 2.vydání. Portál, Praha 2009.s. 211

U mladistvých se zvýrazňují rozdíly vlastností, kterými se pak projevují v sociálních interakcích. Patrná je snaha o sebeprosazení, profiluje se dominance či poddajnost, také se již objevuje agresivní chování, děti mohou podléhat navádění spolužáků nebo tlaku skupiny jako takové. Legrácky s agresivním podtextem mohou vést k zárodkům šikanujícího chování. Podle Koláře záleží na prožívání a reakci ohroženého žáka, zda se podrobí takovému chování.¹⁹

Vůdce party či skupiny má možnost si v kolektivu dokázat svoji úspěšnost a tím vynahradit třeba to, že ve škole úspěšný není. Tím ale nechci říci, že vůdce party nemůže být úspěšný ve škole. Důvodem, proč je vůdcem party ale určitě nebudou jeho úspěchy ve škole, ale spíše jeho schopnost se prát či organizační schopnosti. Pokud má někdo neúspěchy a nemá na to se stát vůdcem party, může si to vynahrazovat násilím nebo i šikanou.

Doktor Radimecký uvádí, v jednom ze svých článků na Adiktologii, o silné potřebě patřit mezi své vrstevníky: *„Nelze se divit mladým lidem, že začnou kouřit cigarety nebo marihuanu, i když jim jejich účinek není nikterak příjemný, jenom proto, aby se cítili být svými vrstevníky přijati. Užívat drogy jenom proto, „že je užívá skoro každý“ pravděpodobně není příliš dobrý důvod, ale je to rozhodně jeden z těch, který k užívání drog nebo alespoň k experimentu s nimi v určitém období života zejména mladých lidí významně přispívá.“*²⁰

¹⁹ KOLÁŘ, Michal., *Skrytý svět šikanování ve školách*, Portál, Praha 1997. s.21

²⁰ RADIMECKÝ, Josef.: *Lidé užívají drogy, aby unikli nudě nebo aby utekli před problémy*. Adiktologie. [online] Dostupné z: [www: http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/69/171/](http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/69/171/) [cit. 2014-03-31]

2 CHRAKTERISTIKA VYBRANÝCH SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ A RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE

V této kapitole se zaměřím na některé, z mého pohledu, závažné patologické jevy a rizikové chování. Mezi nejčastěji se vyskytující patří šikana, záškoláctví, kriminální jednání a užívání návykových látek. Tyto pojmy se v současné době v souvislosti s mládeží vyskytují velmi často a jejich následky jsou mnohdy velmi závažné.

2.1 Šikana a násilí ve školách

Šikana je zvláštní příklad agrese. Řada psychologů tvrdí, že agrese je naučená, to znamená, že si ji osvojíme na základě zkušenosti nebo zprostředkovaně na základě toho, co vidíme kolem sebe. Neexistuje jednotný, vždy fungující a použitelný recept, co dělat a jak postupovat při řešení šikany. Případy šikany se vždy trochu liší, proto každý případ vyžaduje jiný přístup a postup.

Metodický pokyn MŠMT definuje šikanu takto:

„Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky např. v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Nově se může realizovat prostřednictvím i elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví člověka.“²¹

Šikana se projevuje v určitých stádiích nebo vývojových fázích od prvotních příznaků až po vyvrcholení patologických procesů:

²¹ Metodický pokyn Č.j. MSMT- 22294/2013-1, [online] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-pokyny>, [cit. 2013-08-10]

Stádia šikanování:

- 1. stadium – zrod ostrakismu – šikanování může vzniknout nenápadně, v každé školní třídě se objevuje jedinec, který začne být neoblíbený, neuznávaný a proto může být po nějaké době odmítán.
- 2. stadium – fyzická agrese a přitvrzování manipulace – ostrakismus přerůstá do další fáze, agresivní jedinci si začínají ventilovat nepříjemné pocity ze školy např. písemky, konflikty, na ostrakizovaných žácích za použití násilí.
- 3. stadium – klíčový moment – vytvoření agresivního jádra, které začne systematicky šikanovat oběti. Jestliže se nezformuje silná pozitivní skupina, tažení agresivních jedinců pokračuje.
- 4. stadium – většina přijímá normy agresorů - i mírní a ukáznění jedinci se začnou účastnit týrání spolužáka.
- 5. stadium – dokonalá šikana – kruté jednání a násilí je považováno za normální.²²

Lze tvrdit, že šikanování poškozuje a zanechává následky na všech účastnících – obětech, agresorech i přihlížejících. Šikanování je jako sociální nemoc společnosti, které je všudypřítomná a může nás provázet celý život.

2.2 Záškoláctví

Problém záškoláctví patří v současnosti mezi jedny z nejvážnějších problémů ve školství. Proto se vyvíjejí a byly vyvinuty metody a postupy, jak tomuto problému předcházet. Vágnerová píše, že záškoláctví v české základní škole představovalo 19,2 % všech přestupků.²³

Kyriacou uvádí, že záškoláctví se týká asi 2 % chronických záškoláků na základních školách. Odvolává se na Beinartův průzkum (2002) v Anglii, z něhož plyne, že míra záškoláctví prudce stoupá s věkem. Asi 7 % děvčat a 11 % chlapců v 6. třídě uvedlo, že v minulém roce chodili za školu. V 9. třídě to bylo už 41 % děvčat a 38 % chlapců.²⁴

²² KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*, Portál, Praha 2005, s. 56-59

²³ VÁGNEROVÁ, Marie., *Vývojová psychologie I: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karlova univerzita v Praze, 2012. s. 163

²⁴ KYRIACOU, Chris., *Řešení výchovných problémů ve škole*, Portál, Praha 2005. s 46

Záškoláctví se vyskytuje na základních i středních školách, zvláště v období puberty, kdy se počet zameškaných neomluvených hodin zvyšuje. Bývá chápáno jako porušení školního řádu, ale ve skutečnosti jde o provinění proti školskému zákonu, který obsahuje ustanovení o povinné školní docházce.

Vymezit obsah pojmu je na první pohled jednoduché, ale při pokusu shromáždit informace o záškoláctví se ukazuje, že je složité popsat jednoznačně chování, které lze považovat za záškoláctví a které ne.

Chris Kyriacou uvádí pět hlavních kategorií záškoláctví:

- pravé záškoláctví – žák do školy nechodí, ale rodiče si myslí, že chodí,
- záškoláctví s vědomím rodičů – žák například doma rodičům s něčím pomáhal nebo se o někoho staral,
- záškoláctví s klamáním rodičů – žák předstírá, že je mu špatně a proto nemůže jít do školy, ale ve skutečnosti je v pořádku,
- útěky ze školy – žák do školy přijde, nechá si zapsat přítomnost a pak během dne na hodinu či dvě odejde,
- odmítání školy – týká se žáků, kterým školní docházka činí psychické potíže, má ve škole problém, například strach ze šikanování, učení je moc těžké, trpí školní fobií nebo depresí.

Dále se Kyriacou zabývá důvody absence, které žáci nejčastěji uvádějí:

- nudné vyučovací hodiny,
- práce v hodině byla moc těžká,
- přísná atmosféra ve škole,
- žák měl problém s učitelem,
- pocit, že ho škola odmítá,
- škola se mu dostatečně nevěnuje,
- žák byl šikanován,
- chtěl být sám nebo s kamarády,
- nelíbí se mu učební osnovy školy.²⁵

²⁵ KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*, Portál, Praha 2005, s. 45 - 49

„Někteří odborníci tvrdí, že až třetina záškoláctví souvisí přímo s klimatem ve škole s neprofesionálním fungováním pedagogů a s tím spjatý způsob jednání se žáky.“²⁶

Důležité pro prevenci je vhodné sociální klima školského zařízení, vedení absence žáků, spolupráce s rodiči, vzájemná informovanost a spolupráce se sociálním odborem.

2.3 Kriminální jednání

„Kriminalita mládeže zahrnuje trestnou činnost, které se dopouští především kategorie mladistvých (15 – 18 let). Do kriminality mládeže se zahrnuje i dětská kriminalita (do 15 let) a běžně též kriminalita mladých dospělých (od 18 do 24 let).“²⁷

Nejčastější delikty mladistvých jsou násilí proti jednotlivci či skupině, opilství a výtržnictví, neoprávněné užívání motorového vozidla, rozkrádání, vandalismus, toxikománie, prostituce, gamblerství. Mezi subjekty prevence především patří děti z rizikových skupin ohrožených sociálně patologickými jevy.²⁸

Způsob páchaní trestné činnosti mladistvých je determinován věkem pachatelů, z toho vyplývají určité zvláštnosti mezi dospělými a mladistvými pachateli, podle Mühlpachra a Vavříka k nim patří:

- hodnotový systém při výběru útoku,
- trestná činnost bývá často páchána ve skupině,
- neúměrná tvrdost chování – devastace, ničení předmětů,
- nedokonalá příprava trestné činnosti- obvykle chybí plánování,
- mladistvým pachatelům chybí dostatek vědomostí a schopností, často použijí neúměrných prostředků k dosažení cíle,
- velký vliv na páchaní trestné činnosti mladistvých má alkohol nebo jiná návyková látka,
- mladiství jednají více emotivně než rozumově,

²⁶ BUKOVSKÁ, Lucie. KAŇAK, Jan., KRČMAŘOVÁ, Barbora., SCHEEROVA, Lucie., SCHMIDOVÁ, Kateřina., STRETTI, Sylvie. ULBERTOVA Zuzana, *Sborník studií dětí a jejich problémy III*, Praha: Sdružení linka bezpečí, 2010, s. 73

²⁷ NIKL, Jaroslav. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*, Policejní akademie České republiky, Portál 2000. s. 51

²⁸ NETOLICKÁ, Danuše. *Kriminalita dětí a mládeže* [online] Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/N/16439/kriminalita-deti-a-mladeze.html> [cit.2013-08-10]

- pokud trestnou činnost opakují, vyskytují se specifické znaky z předchozí trestné činnosti,
- mladiství pachatelé se rádi svěřují o přípravě i o spáchané trestné činnosti svým kamarádům,
- mladiství často odcizí předměty, které se jim líbí nebo které potřebují, například motocykly, automobily, oblečení, alkohol a podobně.

Účel trestu u mladistvého, který je formulovaný v trestním zákoníku, je modifikován – trestní zákon zdůrazňuje výchovnou funkci trestu u mladistvých pachatelů.²⁹

Policistka Blažena Kašparová tvrdí, že můžeme rozlišit pět nejčastějších svízelných životních situací, díky kterým se děti a mládež dopustí kriminálního jednání:

- situace s nepřiměřenými úkoly a požadavky - velké množství úkolů, na které děti nemají dostatek sil,
- situace problémové - nové úkoly nelze řešit zavedenými postupy, málo zkušeností,
- situace s překážkami - dosažení cíle hroučí překážky, nereálná přání,
- situace konfliktní - střet zájmů, dítě se musí rozhodnout pro jednu věc,
- situace stresové - stres – odpověď organismu na silný podnět, dítě se v náročné situaci neadaptuje, nedojde ke snížení napětí.³⁰

Podle Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, 2005 – 2013 počet trestných činů mládeže do 18 let od roku 1989 do roku 1996 stoupal a to z 13 993 trestných činů na 34 778. Od roku 2000 podíl mládeže na trestné činnosti klesal a i v dalších letech se projevovala klesající tendence. V roce 2010 bylo 6 923 trestných činů a v roce 2011 - 7 063 trestných činů a v roce 2012 - 5 963 trestných činů. Dá se říci, že se zlepšuje situace v oblasti kriminality mládeže a zlepšuje se i prevence kriminality na školách.³¹

²⁹ MÜHLPACHER, Pavel, VAVŘÍK, Michal. *Sociální patologie*, Institut mezioborových studií Brno 2010, s. 98

³⁰ KAŠPAROVÁ, Blažena, *Příčiny a podmínky páchaní trestné činnosti dětmi* [online] Dostupné z: <http://www.zachranny-kruh.cz/pro-verejnost/kriminalita-rizikove-chovani/kriminalita-mladeze/priciny-a-podminky-pachani-trestne-cinnosti-detmi-a.html>, [cit.2013-10-18]

³¹ MAREŠOVÁ, Alena. *Trendy kriminality mládeže*. Trestní právo, č. 4(9),1999, s. 18-20.

Policie České republiky uvádí, že se trestných činů a provinění dopouští nejvíce děti z výchovných ústavů, a to nejen po dobu pobytu v ústavu, ale také po odchodu. Latentní trestná činnost mládeže se často uskutečňuje formou provozování prostituce, užíváním drog, šikanováním, používáním rasistických útoků, vandalismem včetně sprejství a prostřednictvím internetu.³²

2.4 Užívání návykových látek

Proč berou drogy děti a mladí lidé? Nejprve patrně ze zvědavosti. Zkusit to je tak vzrušující a odvážné, a to zejména, když slyší neustálé odstrašující řeči dospělých o nebezpečí, které drogy přinášejí. Často jako východisko z problémů – nedostatečné sebeúcty a sebedůvěry, neúspěchu, zneužívání či zanedbávání doma i ve škole. Později se návykové látky stávají nutností, potřebou, od které nelze utéct, zbavit se jí. Nastává závislost, která vede k vážnému ohrožení života. Důvody proč začnou děti nebo mladiství užívat drogy jsou různé. Může jít o hru, špatné vztahy v rodině nebo společnosti, neschopnost vyrovnat se s osobní prohrou o psychickou labilitu či dědičná dispozice.

Josef Radimecký uvádí, že podle analýz prováděných Evropským monitorovacím centrem pro drogy a drogové závislosti probíhajících na území České republiky v roce 2001, je experimentování a rekreační konzumace konopných látek mezi mládeží na vzestupu. Mladí lidé považují konopné psychotropní látky za jakousi „generační obdobu alkoholu“.³³

Závislost Kudrle definuje jako: „*chronickou a progredující poruchu, která se rozvíjí na pozadí přirozené touhy člověka po změně prožívání. Člověk hledá způsoby, jak zintenzivnit prožitky radosti, euforie a slasti, jak uniknout před pocitům samoty a izolace. Za určitých okolností tato přirozená touha může přejít v nutkavost a zavdat tak příčinu k rozvoji chorobných znaků.*“³⁴

Nešpor uvádí specifika působení návykových látek u dětí a mládeže:

- podstatně rychlejší vytvoření závislosti,

³² NETOLICKÁ, Danuše, *Kriminalita dětí a mládeže* [online] Dostupné z:

<http://clanky.rvp.cz/clanek/k/n/16439/KRIMINALITA-DETI-A-MLADEZE.html> [cit. 2014-02-19]

³³ KALINA, Kamil a kolektiv. *Drogy a drogové závislosti*. 1. Vydání. Grada Publishing a.s., 2008, s. 25-32.

³⁴ KALINA, Kamil a kolektiv. *Drogy a drogové závislosti*. 1. Vydání. Grada Publishing a.s., 2008, s. 107.

- s ohledem na nižší toleranci, sklon k riskování a menší zkušenost existuje vyšší riziko těžkých otrav,
- z podobných důvodů existuje i vyšší riziko nebezpečného jednání pod vlivem návykové látky,
- u dětí a dospívajících, kteří masivně zneužívají návykové látky nebo jsou na nich závislí, je patrné zaostávání v psychosociálním vývoji,
- u dětí a mladistvých je i „pouhé“ experimentování s návykovými látkami spojeno s problémy v různých oblastech života - škola, rodina, trestná činnost,
- častější tendence zneužívat širší spektrum návykových látek,
- časté jsou u dětí a mladistvých recidivy závislosti, dlouhodobá prognóza může být příznivější, než jak by naznačoval často bouřlivý průběh.³⁵

Víme, že alkohol a drogy jsou pro děti a mládež nebezpečné, toto nebezpečí ale může za určitých okolností ještě vzrůst. Existují určité rizikové situace, které zvyšují sklon k problémovému chování. Csémy a Nešpor uvádí tyto zvláštní rizika:

- Porucha pozornosti s hyperaktivitou – neposednost, roztěkanost, nesoustředěnost, kolísající nálady. Děti mohou mít problémy ve škole i s prospěchem, i když mohou být chytré.
- Sklon k násilí – riziko nejrůznějších komplikací včetně kriminality a problémů způsobených alkoholem a drogami. V této oblasti je důležitá prevence, která by měla zahrnovat především osobní příklad rodičů.
- Děti zanedbané a s nedostatečně uspokojenými citovými potřebami – Zanedbané děti vyrůstají v prostředí chudém na zkušenosti a informace. Pocházejí často z chudých rodin, z rodin s více sourozenci a kde dospělí nemají na dítě čas. Neuspokojení citových potřeb vytváří hlubší problém. Tyto děti někdy svým zlobením provokují, jindy jim alkohol a drogy nahrazují citový vztah.
- Dítě trpící strachem a úzkostí – návyk na alkohol a některé drogy někdy vzniká jako pokus odstranit úzkost a strach.
- Špatný prospěch ve škole – děti, které jsou kvůli špatnému prospěchu nebo z jiných důvodů ve špatné pozici v kolektivu vrstevníků, jsou alkoholem a drogami ohroženější.

³⁵ NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost*, Portál, Praha 2011, s. 124.

- Nepřijetí do školy, učení nebo jejich nedokončení, nezaměstnanost mládeže.
- Problémy s alkoholem a drogami u rodičů.
- Vleký problém v rodině.³⁶

Hajný jako rizika počátečního experimentování s návykovou látkou uvádí, že dítě nemusí znát účinky, množství a kvalitu drogy a pak může snadno dojít k předávkování. I jeden experiment s novou drogou v rizikovém momentu může vést k opakování užívání.³⁷

Téma drog a drogové závislosti je široce diskutováno mezi odbornou i laickou veřejností. Ze strany zastánců striktní prohibice je předkládáno jako strašák, kterému je nutno se za jakoukoliv cenu vyhnout. Naopak strana "tolerantních" se prezentuje diskusemi o výhodách legalizace drog a příručkami o tom, jak pěstovat doma za oknem marihuanu. Bylo by jistě poměrně jednoduché požadovat zkvalitnění výchovy v rodině či ve škole, pořádání dalších osvětových kurzů, vydávání nových knih, brojíček proti hrozbě drog a podobně. To vše má jistě svůj velký význam a v žádném případě nelze všechny tyto a mnohé další aktivity přehlížet. Otázkou však je, do jaké míry jsou dnes efektivní.

³⁶ NEŠPOR, Karel a Ladislav CSÉMY. *Alkohol, drogy a vaše děti: jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat, jak je zvládat*. 2. rozšířené vydání. Praha: Sportpropag, a. s., 1995. s. 45-53

³⁷ HAJNÝ, Martin. *O rodičích, dětech a drogách*, Praha: Grada Publishing, 2001. s. 12

3 NÁVYKOVÉ LÁTKY A JEJICH VÝSKYT U DĚTÍ A MLÁDEŽE

Podle Kotulána je za drogu považována každá látka, která by mohla mít psychické účinky a mohla by vyvolat závislost a být škodlivá pro jedince i okolí.³⁸

Drogu lze také definovat: „ Droga je každá látka, ať už přírodní nebo syntetická, která splňuje dva základní požadavky: 1. má tzv. psychotropní účinek, tj. ovlivňuje určitým způsobem naše prožívání okolní reality, mění naše „vnitřní naladění“. 2. může vyvolat závislost; má tedy tzv. závislostní potenciál, ten je u různých drog různě vyjádřen a může být menší nebo větší, ale přítomen je vždy“³⁹

Vliv na to, zda mladiství začne experimentovat s návykovými látkami, mají podle mého předpokladu kamarádi, vrstevníci a další skupiny mládeže, se kterými se stýká.

3.1 Legální drogy

Látky, které jsou schopné vyvolat závislost a ovlivnit psychiku jsou všude kolem nás. Mezi legální, tedy drogy v naší společnosti tolerované, patří například alkohol, tabák nebo zneužívání medikamentů.

3.1.1 Alkohol

Problémy s řešením případů užívání alkoholu se objevují stále častěji i v našich školách. Řešení problémů s opilými dětmi není nic neobvyklého a ve spojení s problematikou užívání drog, převážně cigaret a marihuany je jedním z velkých problémů současného školství. Rozlučkové večírky žáků základních škol sestávají převážně z velkého množství alkoholických nápojů.

U dětí a dospívajících má užívání alkoholu velmi vážné důsledky. Jejich organizmus se teprve vyvíjí a snadno podléhá působení drogy. Vysoká hladina alkoholu v krvi může u dětí poškodit některé oblasti mozku. Jeho struktury souvisejí s pamětí a jejich poškození přetrvává i ve vyšším věku. V důsledku užívání alkoholu se u dětí také zvyšuje trestná činnost, nebo se děti pod vlivem alkoholu také sami stávají oběťmi násilí. Nastává rychlí

³⁸ KOTULÁN, Jaroslav. *Zdravotní nauky pro pedagogy*, Brno: MU, 2005. s.106

³⁹ ZÁBRANSKÝ, Tomáš, *Drogová epidemiologie*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2003, s. 18

rozvoj závislosti a často je alkohol pouze drogou průchozí a jeho užívání je spojeno s vyšším rizikem konzumace jiných drog.⁴⁰

Mezinárodní studie Mládež a zdraví v roce 1994 ukázaly značné rozšíření pití alkoholu mezi dětmi školního věku. První zkušenost s alkoholem získávají děti již v 11 letech.⁴¹

Nebezpečí konzumace alkoholu u dětí:

- zvyšování pravděpodobnosti onemocnění jater,
- poškození nervového systému,
- nižší schopnost soustředění,
- horší paměť,
- problémy s učením a později těžší pracovní uplatnění,
- zvýšení pravděpodobnosti k přechodu na další návykové látky.

Konzumace alkoholu mladistvými do věku 18 let je zákonem zakázána a postihována, ale všeobecně se nedodrhuje. Téměř v každém obchodě nebo restauračním zařízení se děti a mladiství bez problémů k alkoholu mohou dostat a to, i když je prodej alkoholických nápojů osobě mladší 18 let zakázán.

Kromě výchovy a osvěty je nutné, aby byl zamezen přístup k drogám a alkoholu dětem a mladistvým. Tato odpovědnost zůstává v rukou zákonodárných orgánů, které mají nejen vytvářet zákony pro omezení a distribuci psychoaktivních látek mezi dětmi a mládeží, ale také by měli stanovit způsob kontroly a restrikce za porušování těchto zákonů a norem. Však ani sebelepší zákony či výchova nemůže nahradit vlastní svobodnou vůli jedince a odpovědnost za svůj vlastní život.

3.1.2 Tabák

Zpráva Světové zdravotnické organizace o celosvětové epidemii tabáku z roku 2008 uvádí že, zkušenosti s kouřením a experimentování s cigaretami u mládeže poukazuje na míru společenské tolerance užívání tabáku a jeho dostupnosti u dětí a mládeže. Toto jsou

⁴⁰ MEČÍŘ, Jan. *Alkoholismus nezletilých*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1965.

⁴¹ SOVINOVÁ, Hana. CSÉMY, Ladislav. *Kouření cigaret a pití alkoholu v České republice*, Státní zdravotní ústav, Praha 2000, s. 32

významné faktory ovlivňující vznik pravidelného kouření a preventivní a represivní aktivity na ně zaměřené patří ke klíčovým opatřením kontroly tabáku.⁴²

Podle Národní zprávy o zdraví a životním stylu dětí a školáků výskyt kouření roste u mládeže s věkem, kouří již více než polovina 13letých a tři čtvrtiny 15letých. Dynamika výskytu s věkem je vyšší u dívek, což potvrzuje posun v behaviorálních faktorech dospívání.⁴³

Mezi radikální opatření pro omezení kouření u dětí bych uvedla:

- zdražování cigaret,
- úplný zákaz reklamy na tabákové výrobky,
- zákaz kouření na veřejných prostorech.

Velmi důležitá je informovanost dětí a mládeže, v rámci preventivního působení, možná již od první třídy základní školy, o škodlivém vlivu kouření na zdraví.

3.1.3 Zneužívání medikamentů

Zneužívané léky jsou více či méně volně dostupné. U mnoha z nich vzniká velmi silná závislost, která je většinou nenápadná a plíživá. Závislost na léku si jedinec uvědomí, až když ho přestanete brát, což se obvykle stane až po několika letech pravidelného užívání a zvyšování dávek.

Užívání léků nad rámec léčby je společensky závažný a mnohdy podceňovaný jev. Lze určit různé příčiny vzniku abúzu medikamentů. Lék může být dlouhodobě předepisován lékařem pro léčbu dlouhodobého onemocnění nebo příznaků např. bolest, nespavost. Pacient pak lék často kontinuálně užívá bez vědomí, že se jedná o preparát, na který může vzniknout závislost, zejména při dlouhodobém užívání nebo při užívání vyšších než doporučených dávek. Možnost předepsat lék zákon neomezuje, ale předepisování léků s vysokým návykovým potenciálem je v České republice omezené předpisy vyplývajícími ze zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách.

⁴² WHO [online] Dostupné z:

http://www.slzt.cz/dokumenty/WHO_Report_on_the_Global_Tobacco_Epidemic.doc , [cit. 22-10-2013]

⁴³ KALMAN, Michal, SIGMUND, Erik, SIGMUNDOVÁ, Dagmar, HAMŘÍK, Zdeněk, BENEŠ, Luděk, BENEŠOVÁ, Dana, CSÉMY, Ladislav. *Národní zpráva o zdraví a životním stylu dětí a školáků- na základě mezinárodního výzkumu uskutečněného v roce 2010 v rámci mezinárodního projektu „Health Behaviour in school-aged Children: WHO Collaborative Cross-national study (HBsC).“* Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2011, s. 76

Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti ve své publikaci *Zneužívání psychoaktivních léků v České republice* uvádí, že způsoby obstarávání léků mimo lékařský předpis byly nejčastější v nejmladší věkové skupině 15–24 let, jinak než na předpis léky získalo 54 % respondentů.⁴⁴

Podle výsledků americké studie "Substance Abuse and Mental Health Services Administration" (SAMHSA) udávalo v roce 2009 cca 2,6 milionů teenagerů první zkušenost s užitím kontrolovaných látek. Studie Drug Abuse Monitoring Network z roku 2010 zjistila, že počet návštěv pohotovosti kvůli zneužívání léků se mezi roky 2004 a 2008 zdvojnásobil. Studie z roku 2010 uveřejněná v časopise *Pediatrics* ukazuje, že počet předepsaných kontrolovaných léků mladistvým se téměř zdvojnásobil mezi léty 1994 a 2007 z 6,4 na 11,2 % ze všech návštěv pohotovosti a ambulantních klinik. Téměř 70 % teenagerů a dospělých, kteří zneužívají léky na předpis, říká, že tyto látky získali od příbuzných a přátel, což je podle výzkumu SAMHSA zjištění, které zdůrazňuje důležitost zabezpečení léků v domácnosti a možnosti sledovat jejich množství. Podobně v ČR uvažují autoři Nešpor a Csémy, kteří upozorňují, že před dětmi by měly být všechny léky nedostupné.⁴⁵

Léky vyvolávající závislost jsou např. sedativa, hypnotika, analgetika a stimulantia. Opačnou skupinu tvoří léky – podle Mezinárodní klasifikace nemocí – znamenající „zneužívání látek nevyvolávajících závislost“, kam patří zejména některé psychoaktivní látky, jako antidepresiva, a dále projímadla, nesteroidní antirevmatika, antacida, bylinné a lidové léky, hormony (např. anabolika) a vitaminy.⁴⁶

⁴⁴ NECHANSKÁ, Blanka, Viktor MRAVČÍK a Petr POPOV. *Zneužívání psychoaktivních léků v české republice – Identifikace a analýza zdrojů dat* [online]. 1. vydání. 2012 [cit. 2014-03-23]. Dostupné z: http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/monografie/zneuzivani_psychoaktivnich_leku_v_cr

⁴⁵ PAVLOVSKÁ, Amalie. *Adiktologie ve světě. Výsledky americké studie: mezi teenagery narůstá zneužívání léků na předpis* [online]. 2011 [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/78/2698/Vysledky-americke-studie-mezi-teenagery-narusta-zneuzivani-leku-na-predpis>

⁴⁶ HŘEBÍKOVÁ, Pavla. *Zneužívání léků* [online] <http://zdravi.e15.cz/clanek/sestra/zneuzivani-leku-465144>, [cit. 2013-10-18]

Zneužívané léky

- Benzodiazepiny - léky na potlačení úzkosti: Diazepam, Rohypnol, Neurol, Xanax, Oxazepam.
- Barbituáty – dnes prakticky nedostupné: Fenobarbital, Thiopental.
- Hypnotika – léky na spaní: Hypnogen, Stilnox.
- Analgetika – léky tišící bolest: Alnagon, Dilyn, opiátová analgetika.
- Stimulancia: Ritalin.

Kořínek a Majer z centra sociální prevence KAPPA-HELP ve svém přehledu návykových látek z roku 2010 uvádí, že mezi mládeží v Česku jsou nejčastěji zneužívané léky: Diazepam, Rohypnol, Neurol, Xanax, Hypnogen nebo Stilnox.⁴⁷

Lékové závislosti se velmi podceňují a pokládají se za méně problematické ve srovnání se závislostmi na jiných drogách. Jsou však velmi obtížně léčitelné. Problémem je, že dlouho probíhají skrytě a často za podpory rodiny a zdravotnického systému. Jde o jedinou závislost, která nemá své společenství, skupinové rituály atd.

3.2 Nelegální drogy

Téměř výlučně jsou jako nelegální drogy označovány látky, které splňují stejně jako výše jmenované základní definici, ale jejich výroba a distribuce je nezákonná. Fakt, že spolu s otevíráním se světu dochází u nás ke zvýšenému přílivu omamných a psychotropních látek a tím i k potenciálnímu růstu počtu osob na nich závislých, již dnes vcelku nikoho nepřekvapuje. Nepřekvapuje ani postupně klesající věk těchto konzumentů, mezi nimiž již nejsou výjimkou ani žáci 1. stupně základní školy.

„Trendy v oblasti užívání návykových látek v České republice kopírují celoevropský trend. Po nárůstu ve druhé polovině 90. let došlo ke stabilizaci situace. V roce 2011 byl dokonce u nás poprvé zaznamenán pokles zkušeností mládeže s konopnými látkami a dále pokračoval pokles u nelegálních drog,“ říká hlavní řešitel české části studie Ladislav Csémy z Psychiatrického centra Praha a pokračuje: „Přesto patří Česká republika

⁴⁷ KOŘÍNEK, Richard a Michal MAJER. *Přehled návykových látek*. [online] Dostupné z: files.rizikovechovani.webnode.cz/200000015-62f3e63ede/Prehled_navykovych_latek.pdf, [cit. 2013-10-13]

*k zemím s nejvyšší mírou konzumace alkoholu a nelegálních drog, především konopných látek, v Evropě.*⁴⁸

3.2.1 Opiáty

- Opium
- Morfin
- Jejich syntetické deriváty, např. heroin, methadon.

Jak již název naznačuje, skupina těchto látek je odvozena od opia – zaschlé šťávy nezralých makovic.

Tyto látky vyvolávají rychle silnou biologickou i psychickou závislost. Opiáty vyvolávají stav blaženého uvolnění, útlumu a otupělosti, omezení funkce pozornosti, paměti i úsudku. Postupně devastují osobnost, ničí schopnost sebekontroly a respekt k běžným sociálním normám.⁴⁹ Odvykací stav je spojen s úzkostí, nervozitou, pocením, neklidem, nespavostí, podrážděností, zvýšením krevního tlaku, zrychlením srdeční činnosti a někdy nesnesitelnými svalovými křečemi. Odvykací stav trvá 7-10 dní a není životu nebezpečný.⁵⁰

3.2.2 Stimulancia

- Pervitin
- Extáze

Zvyšují bdělost, zrychlují metabolismus i tepovou frekvenci, mívají anorektický účinek. Bývají často zneužívána jako doping lidmi, kteří potřebují zvýšit výkonnost.⁵¹

Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách z roku 2007 poukazuje na zkušenost s halucinogenní extází. U dětí do 13 let prokázal, že extázi užilo v roce 2003 již 7,1 % a v roce 2007 dokonce 12,4 % českých školáků.⁵²

⁴⁸Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) 2011 - mezinárodní zpráva. In: Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách [online]. 2011 [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: http://www.drogy-ifo.cz/index.php/info/press_centrum/evropska_skolni_studie_o_alkoholu_a_jinych_drogach_espac_2011_mezinarodni_zprava

⁴⁹ VÁGNEROVÁ Marie, *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Praha: Portál, 1999, s. 362

⁵⁰ FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie*. Vydání 1. České Budějovice: Grada Publishing, 2009. s. 126

⁵¹ VÁGNEROVÁ Marie, *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Praha: Portál, 1999, s. 350

3.2.3 Těkavé látky

- Toluén
- Trichlorethylen (ClHC=CCl₂)

Tyto látky jsou velmi nebezpečné. Jsou snadně dostupné, levné a proto je zneužívají často mladiství a děti.

Při užívání těchto látek je značné riziko poškození zdraví i smrti. Závislost je psychického charakteru, biologická závislost se nevytváří. Inhalování vyvolává apatii, ospalost, zhoršení paměti, pozornosti i myšlení, poruchy artikulace, vrávorání a nepřiměřené emoční reakce.⁵³

Maximum počtu uživatelů inhalačních drog bylo zpočátku ve věku 14-15 let, od roku 1997 je to skupina 20 až 29letých. Počet uživatelů inhalačních drog je v ČR poměrně stabilní. Uživatelé relativně brzy s užíváním přestávají a často pak přecházejí na jiné návykové látky. Inhalační látky se tak staly součástí iniciačních - startovacích drog, mezi které patří také tabák a alkohol.⁵⁴

Brněnský deník.cz uvádí, že brněnští strážníci v uplynulém školním roce řešili čtyřicet případů dětí omámených toluénem. „*Razantně jich přibýlo. Nejhorší je, že se nejčastěji jedná o děti od sedmi do devíti let,*“ upozornila mluvčí brněnských strážníků Denisa Kapitančíková.⁵⁵

3.2.4 Kanabinoidy

- Hašiš – pryskyřice získaná z konopí.
- Marihuana - směs listů, větviček, semen, květů a palic konopí.

⁵² CSÉMY, Ladislav. CHOMYNOVÁ, Pavla. SADÍLEK Petr. *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (EASPAD), Výsledky průzkumu v České republice v roce 2007*. Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti [online]. [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/vyzkumne_zpravy/evropska_skolni_studie_o_alkoholu_a_jinych_drogach_espad_2007

⁵³ VÁGNEROVÁ Marie, *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Praha: Portál, 1999, s. 367

⁵⁴ HAMPL, Karel. *Prognóza dětí a mladistvých zneužívajících rozpustidla*. Protialk. Obzor, 1989, str. 135-141

⁵⁵ HRABCOVÁ, Lucie. *Toluén: hit mladých. Čichají ho sedmileté děti*. Brněnský deník [online]. 2009, roč.09 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://brnensky.denik.cz/zlociny-a-soudy/skolaci-maji-problemy-s-drogami-i-hracimi-automaty.html>

Marihuana a hašiš se řadí mezi lehké drogy, mnoho lidí si proto myslí, že jejich užívání není nebezpečné. Není to však pravda. Mnohokrát jsem se setkala s názory, že dlouhodobé kouření marihuany zhorčuje paměť, koncentraci, způsobuje poruchy učení, u mužů zhoršuje potenci.

Fišer a Škoda uvádí, že postoj vůči těmto látkám je v některých kulturách stejně tolerantní, jako je tomu u nás s alkoholem. Hašiš či marihuana jsou považovány za neškodnou drogu. Somatická závislost nebyla prokázána, mluví se spíše o závislosti psychické. Hašiš a marihuana jsou nejužívanější nezákonné drogy na světě.⁵⁶

V roce 2007 proběhla čtvrtá vlna Evropské školní studie o alkoholu a jiných drogách, kde respondenti, 15-16ti letí žáci, uváděli nejčastěji zkušenosti s užíváním konopných látek.⁵⁷

Bayer uvádí, že v zásadě nejsou kanabisové drogy odpovědné za tak zvaný „stepping stone“, tedy přechod na tvrdé drogy- opiáty či stimulantia. Největší riziko představuje pití alkoholu a kouření nikotinových cigaret v dětství a adolescenci.⁵⁸

Závěrem k této kapitole bych zmínila tvrzení Hany Houdkové, která uvádí, že v období raného dospívání děti často začínají zkoušet užívat různé typy drog. Většinou je to v partě kamarádů, kterým se chtějí vyrovnat, chtějí zažít něco mimořádného, jsou zvědavé na účinky různých látek. Nejčastějšími drogami jsou tabákové cigarety, alkohol, marihuana. Tyto děti mají někdy problémy ve škole, v rodině nebo se nudí. Postupem doby většina dětí od tohoto zkoušení upouští a najde si koníčky a jiné kamarády, nebo drogy užívají příležitostně. Ale vše, co děláme v oblasti užívání návykových látek opakovaně a často, nám škodí. Proto část z těchto dětí nastupuje na cestu závislosti.⁵⁹

⁵⁶ FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie*. Vydání 1. České Budějovice: Grada Publishing, 2009. s. 136

⁵⁷ CSÉMY, Ladislav. CHOMYNOVÁ, Pavla. SADÍLEK Petr. *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD), Výsledky průzkumu v České republice v roce 2007. Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti*[online]. [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/vyzkumne_zpravy/evropska_skolni_studie_o_alkoholu_a_jinych_drogach_espad_2007

⁵⁸ BAYER David, *Marihuana a hašiš v České republice*. Práce ke specializační atestaci z léčby návykových nemocí. IPVZ, Praha, 2001

⁵⁹ HOUDKOVÁ, Hana. *Závislost na návykových látkách*. In: *Závislost na návykových látkách* [online]. 2011 [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: <http://www.plhb.cz/content/zavislost-na-navykovych-latkach>

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÁ OTÁZKA, HYPOTÉZY

Cílem empirické části mé bakalářské práce je zjistit výskyt užívání návykových látek, konkrétně výskyt užívání alkoholu, marihuany a kouření cigaret. Na tyto návykové látky se zaměřuji proto, že se mi jeví jako velmi závažný problém dětí a mládeže a mohou vést k drogové závislosti, což je jeden z velkých problémů dnešní společnosti. Především se zaměřuji na opakované užití návykových látek. Do praktické části bakalářské práce zahrnuji analýzu hypotéz, které jsem stanovila v návaznosti na cíl mého výzkumu. Týkají se užívání návykových látek žáky na druhém stupni vybraných základních škol v blanenském okrese.

U dané návykové látky zjistím četnost užití, protože užívání návykových látek 5krát a více, za posledních 30 dní, se dá považovat za opakované užití návykové látky, což je již možné považovat za indikátor užívání, které je za hranicí výjimečného experimentování.⁶⁰ Je to však pouze jeden ukazatel hodnocení intenzity užívání, který nezahrnuje ukazatel množství užití látky, způsob užití nebo kombinaci s jinými látkami.

Základním cílem mého výzkumu je odpověď na hlavní výzkumnou otázku, která zní:

Kolik procent dotazovaných žáků na druhém stupni základních škol v okrese Blansko užívá návykové látky opakovaně?

Pro věk 12 -15 let je charakteristické experimentování, proto předpokládám, že při setkání s návykovou látkou ji žáci vyzkouší.

Teoretická hypotéza zní: Polovina dotazovaných žáků na druhém stupni vybraných základních škol v blanenském okrese návykové látky vyzkoušeli.

Pracovní hypotéza 1: 80% žáků na druhém stupni vybraných základních škol v blanenském okrese již kouřili cigarety.

⁶⁰ CSÉMY, Ladislav, LEJČKOVÁ, Pavla, SADÍLEK, Petr, SOVINOVA, Hana. *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách*, Výsledky průzkumu v České republice v roce 2003, Úřad vlády České republiky, ISBN 80-86734-94-3

Pracovní hypotéza 2: 50% žáků na druhém stupni vybraných základních škol v blanenském okrese již užívali alkohol.

Pracovní hypotéza 3: 30% žáků na druhém stupni vybraných základních škol v blanenském okrese již vyzkoušeli marihuanu.

Pracovní hypotéza 4: Více než 50% žáků z druhého stupně základních škol v blanenském okrese kouří cigarety opakovaně (5krát a více).

Odůvodnění pracovní hypotézy č. 1: Z výzkumu, který provedla Lenka Polická na druhém stupni základních škol v Brně, vyplývá, že zkušenost s cigaretou přiznalo 83% dotazovaných žáků.⁶¹ Proto se domnívám, že na vybraných základních školách v blanenském okrese bude mít alespoň 80% žáků zkušenost s kouřením cigaret.

Ověřováním pracovní hypotézy č. 1 se pokusím zjistit, jestli děti na druhém stupni vybraných základních škol již kouřily cigarety. Zjistím četnost užití více než 5krát nebo méně než 5krát za posledních 30 dní.

Odůvodnění pracovní hypotézy č. 2: Průzkum 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze prokázal, že zkušenost s opilostí má v jedenácti letech zhruba každé desáté dítě, ve třinácti letech je to již téměř 50 % dětí.⁶²

Ověřováním pracovní hypotézy č. 2 budu zjišťovat, jestli dotazované děti na druhém stupni vybraných základních škol někdy požily alkohol, a zda děti, které požily alkohol, bude 50%.

Odůvodnění pracovní hypotézy č. 3: Z Evropské školní studie o alkoholu a jiných drogách vyplývá, že respondenti, 15-16ti letí žáci, uvádějí nejčastěji zkušenosti s užíváním

⁶¹ POLICKÁ, Lenka, *Rizikové faktory ovlivňující vývoj chlapců ve školním věku*, Bakalářská práce, Masarykova univerzita v Brně, Pedagogická fakulta, 2009

⁶² Průzkum 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze [online] 2010 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <http://www.lf1.cuni.cz/hledat?cof=FORID%3A10&ie=utf-8&cx=018190010274331273171%3Ass6g5v0k56e&filter=1&q=pr%C5%AFzkum>

konopných látek.⁶³Domnívám se, že na vybraných základních školách v blanenském okrese nebude výskyt užití marihuany u žáků vyšší než 30%.

Ověřováním pracovní hypotézy č. 3 se pokusím zjistit, kolik procent dotazovaných žáků na druhém stupni vybraných základních škol již vyzkoušelo marihuanu.

Odůvodnění hypotézy č. 4: Častokrát je tato návyková látka užívána rodiči a je velice oblíbená mezi dospívajícími dětmi. Předpokládám, že žáci z druhého stupně základních škol kouří opakovaně z důvodu začlenění se do kolektivu a pocitu dospělosti.

Ověřováním pracovní hypotézy č. 4 budu zjišťovat, zda žáci na druhém stupni vybraných základních škol kouří a jak často kouřili za posledních 30 dní.

⁶³ *ESPAD 2007*. In: *ESPAD 2007* [online]. 2008 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: http://www.odrogach.cz/skola/vyzkumy/espac-2007.html?section_id=50

5 METODA

Metoda výzkumu

K výzkumnému šetření jsem použila metodu kvantitativní, která není nic jiného než ověřování hypotéz, jak uvádí Disman.⁶⁴ Používám zde deduktivní metodu, která vychází z teorie. Dotazník je jedním z nejběžnějších výzkumných nástrojů pro sběr dat. Výzkum budu provádět v jednom časovém okamžiku, jedná se o jednorázové výběrové šetření. Výhoda takového šetření spočívá v rychlosti, nevýhoda právě ve skutečnosti, že vlastnosti výzkumných jednotek jsou zjišťovány v jednom časovém okamžiku. Měřená vlastnost může být krátkodobě abnormálně vychýlena např. vlivem neočekávané události, která výzkumné jednotky může ovlivnit.⁶⁵

Zaměření výzkumu na věkovou skupinu 12 až 15 let vyplývá z úvahy, že v tomto období životního cyklu je populace v nejvyšší míře vystavena vlivu návykových látek a snadno drogám podléhá. Z výzkumů Krajské hygienické stanice v Praze z let 1994, 1997 a 2000, která zkoumala mladistvou populaci, vyplývá, že mnoho čtrnáctiletých má s kouřením a alkoholem již bohaté zkušenosti.⁶⁶

Základní soubor tvoří žáci na druhém stupni vybraných třech základních škol v blanenském okrese: Základní škola Eduarda Beneše Lysice, Základní škola Kunštát a Základní škola Boskovice, v počtu 300 respondentů. Výběrový soubor byl víceetapový. V prvním stupni výběru byli vybráni žáci základních škol v blanenském okrese, ve druhém stupni výběru pouze žáci druhého stupně základních škol.

Pomocí zjištěných dat budu ověřovat platnost pracovních hypotéz a tím i platnost teoretické hypotézy. V dotazníku jsem použila otázky vlastní konstrukce. Otázky se týkají problematiky výskytu užívání marihuany, požívání alkoholu a kouření cigaret u dětí a mládeže na třech základních školách. Hypotézy budou ověřovány procentuálními výpočty.

⁶⁴ DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Nakladatelství Karolinum 2002, s. 76

⁶⁵ ŽIŽLAVSKÝ, Martin. *Metodologie výzkumu v sociální politice a v sociální práci*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. s. 36

⁶⁶ *Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti*. In: Populační průzkumy [online]. 2011 [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: http://www.drogyinfo.cz/index.php/o_nas/klicove_indikatory/populacni_pruzkumy/populacni_pruzkumy_realizovane_v_ceske_republice

Dotazník obsahuje 6 uzavřených otázek.

První a druhá otázka se zaměřuje na výskyt požívání alkoholu u žáků na druhém stupni vybraných základních škol v blanenském okrese. Jestli dotazovaný již alkohol pil, pokud ano, tak jak často alkohol pije.

Pil/a jsi někdy alkohol?

Kolikrát jsi za posledních 30 dní pil/a alkohol?

Třetí a čtvrtou otázkou se zaměřuji na výskyt užívání marihuany. Zjišťuji, zda dotazovaní žáci užili marihuanu, jestli ano, tak jak často marihuanu užívají.

Užil/a jsi někdy marihuanu?

Kolikrát jsi za posledních 30 dní marihuanu užil?

Pátou a šestou otázkou zjistím, zda dotazovaní žáci cigarety někdy kouřili a jestli ano, tak jak často nyní cigarety kouří.

Kouřil/a jsi někdy cigarety?

Kolikrát jsi za posledních 30 dní cigarety kouřil/a?

6 VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH ANALÝZA

Dotazníky byly distribuovány přímo na školách celkem 300 studentům, všechny byly vybrány vyplněné. Žáci Základní školy Lysice tvořili 100 respondentů, žáci Základní školy Boskovice 100 respondentů a žáci Základní školy Kunštát také 100 respondentů. Na každé základní škole dotazníky vyplnilo vždy 50 dívek a 50 chlapců.

6.1 Počet respondentů, věkové zastoupení

Tabulka č. 1: Počet respondentů na jednotlivých školách

Základní škola	Dívka	Chlapec	Celkem
ZŠ Lysice	50	50	100
ZŠ Kunštát	50	50	100
ZŠ Boskovice	50	50	100

Tabulka č. 2: Věk respondentů celkem

Věk	Počet respondentů	
	Abs.č.	Rel.č.
11 let	30	10%
12 let	80	27%
13 let	73	24%
14 let	79	26%
15 let	38	13%
Celkem	300	100%

Tabulka č. 3: Věkové zastoupení respondentů na jednotlivých školách

Věk	ZŠ Lysice		ZŠ Kunštát		ZŠ Boskovice	
	Abs.č.	Rel. č.	Abs.č.	Rel.č.	Abs. č.	Rel.č.
11 let	10	10%	11	11%	9	9%
12 let	28	28%	23	23%	29	29%
13 let	24	24%	26	26%	23	23%
14 let	28	28%	28	28%	23	23%
15 let	10	10%	12	12%	16	16%

6.2 Užití alkoholu

Tabulka č. 4 – Užil/a jsi někdy alkohol?

Odpověď respondentů	ZŠ Lysice		ZŠ Kunštát		ZŠ Boskovice	
	Abs.č.	Rel.č.	Abs.č.	Rel.č.	Abs.č.	Rel.č.
Ano	81	81%	86	86%	88	88%
Ne	19	19%	14	14%	12	12%

Alkohol užilo 81 (81%) respondentů ze ZŠ Lysice, 86 (86%) respondentů ze ZŠ Kunštát a 88 (88%) ze ZŠ Boskovice.

Graf č.1 – Užil/a jsi někdy alkohol

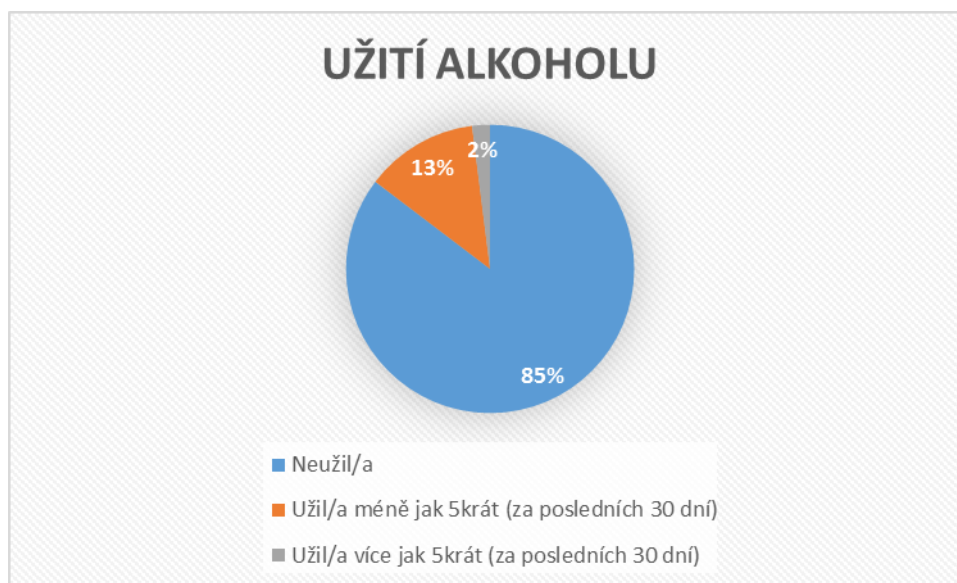

Respondentů bylo celkem 300 (100 %), z toho 255 (85 %) respondentů užilo alkohol a 45 (15 %) alkohol neužilo.

Tabulka č.5 – Četnost užití alkoholu

Četnost užití alkoholu	ZŠ Lysice		ZŠ Kunštát		ZŠ Boskovice	
	Abs.č.	Rel.č.	Abs.č.	Rel.č.	Abs.č.	Rel.č.
Neužil/a	93	93%	89	89%	74	74%
Méně jak 5krát (Za posledních 30 dní)	5	5%	9	9%	24	24%
Více jak 5krát (Za posledních 30 dní)	2	2%	2	2%	2	2%

Graf č.2 – Užití alkoholu

Je patrné, že většina respondentů alkohol neužila. Z celkového počtu 300 respondentů 85% žáků. Za posledních 30 dní alkohol více jak 5krát užilo 6 (2%) respondentů, méně jak 5krát užilo alkohol 38 (13%) respondentů.

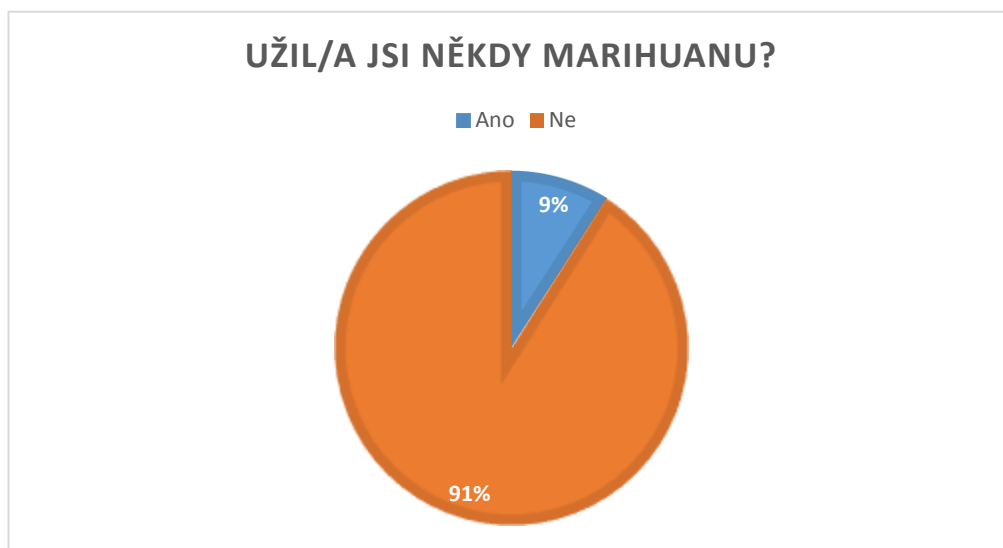
6.3 Užití marihuany

Tabulka č. 6 – Užil/a jsi někdy marihuanu?

Odpověď respondentů	ZŠ Lysice		ZŠ Kunštát		ZŠ Boskovice	
	Abs.č.	Rel.č.	Abs.č.	Rel.č.	Abs.č.	Rel.č.
Ano	11	11%	6	6%	10	10%
Ne	89	89%	94	94%	90	90%

Nejvíce žáků užilo marihuanu v ZŠ Lysice 11 (11%) a žáků, kteří odpověděli, že marihuanu neužili, bylo v ZŠ Kunštát 6 (6%).

Graf č. 3 – Užil/a jsi někdy marihuanu

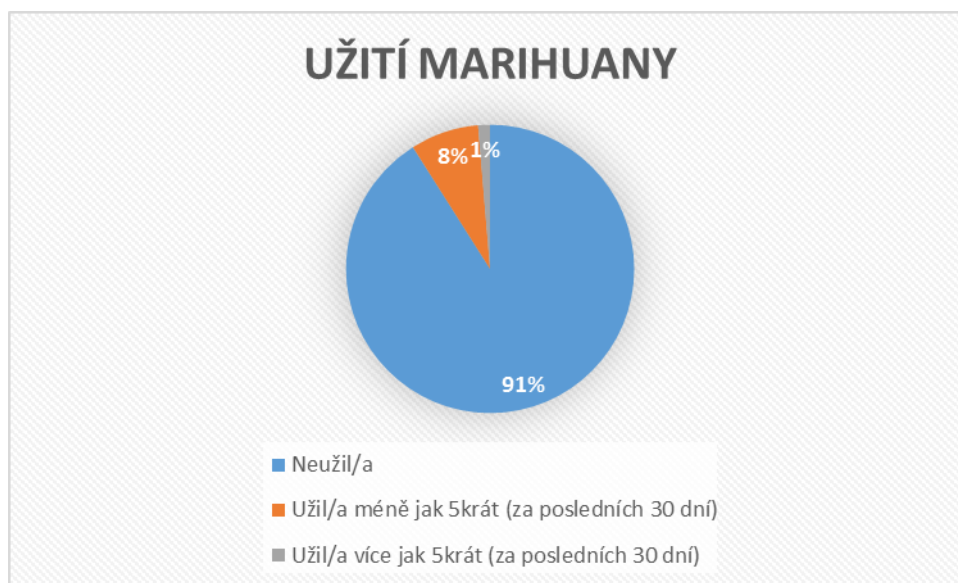
Z celkového počtu 300 (100%) respondentů, odpovědělo 27 (9%) respondentů, že užilo marihuanu a 273 (91%) marihuanu nikdy neužilo.

Tabulka č. 7- Četnost užití marihuany

Četnost užití marihuany	ZŠ Lysice		ZŠ Kunštát		ZŠ Boskovice	
	Abs.č.	Rel.č.	Abs.č.	Rel.č.	Abs.č.	Rel.č.
Neužil/a	91	91%	95	95%	90	90%
Méně jak 5krát (Za posledních 30 dní)	7	7%	3	3%	9	9%
Více jak 5krát (Za posledních 30 dní)	2	2%	2	2%	1	1%

Na ZŠ Kunštát uvedlo nejvíce žáků (95%), že marihuanu neužilo. Nejvíce žáků, kteří marihuanu užili za posledních 30 dní více, jak 5krát bylo v ZŠ Lysice.

Graf č. 4 – Užití marihuany

Z výsledků znázorněných v grafu, můžeme říci, že většina dotazovaných žáků (91%) marihuanu neužila. 8% žáků užívalo marihuanu méně jak 5krát za posledních 30 dní a 1% z dotazovaných respondentů užívalo marihuanu více jak 5krát za posledních 30 dní.

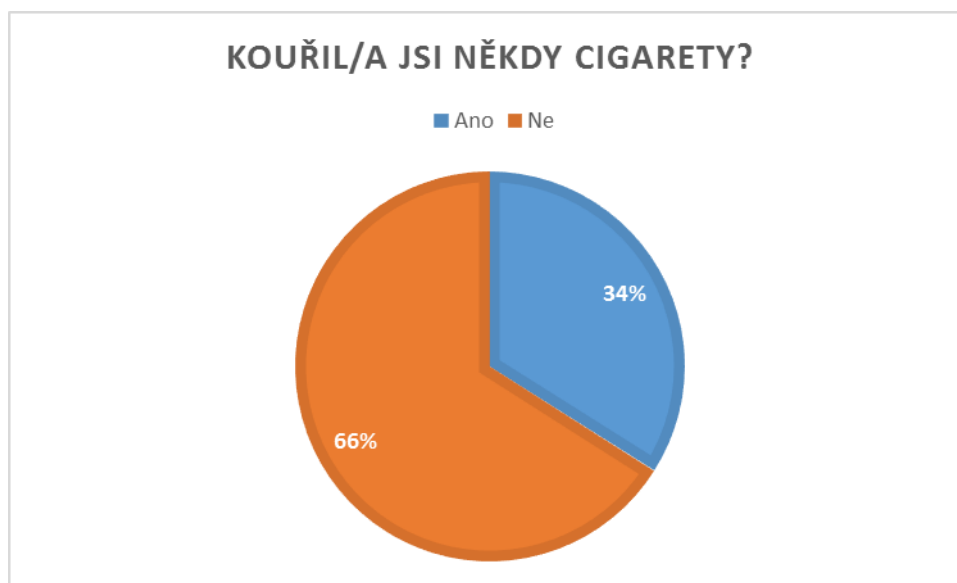
6.4 Kouření cigaret

Tabulka č. 8 – Kouřil/a jsi někdy cigarety?

Odpověď respondentů	ZŠ Lysice		ZŠ Kunštát		ZŠ Boskovice	
	Abs.č.	Rel.č.	Abs.č.	Rel.č.	Abs.č.	Rel.č.
Ano	30	30%	34	34%	38	38%
Ne	70	70%	66	66%	62	62%

Výsledky na všech třech ZŠ jsou velmi podobné. V ZŠ Lysice uvedlo nejvíce respondentů (70%), že cigarety ještě nekouřili a v ZŠ Boskovice uvedlo nejvíce žáků (38%), že cigarety již kouřili.

Graf č.5

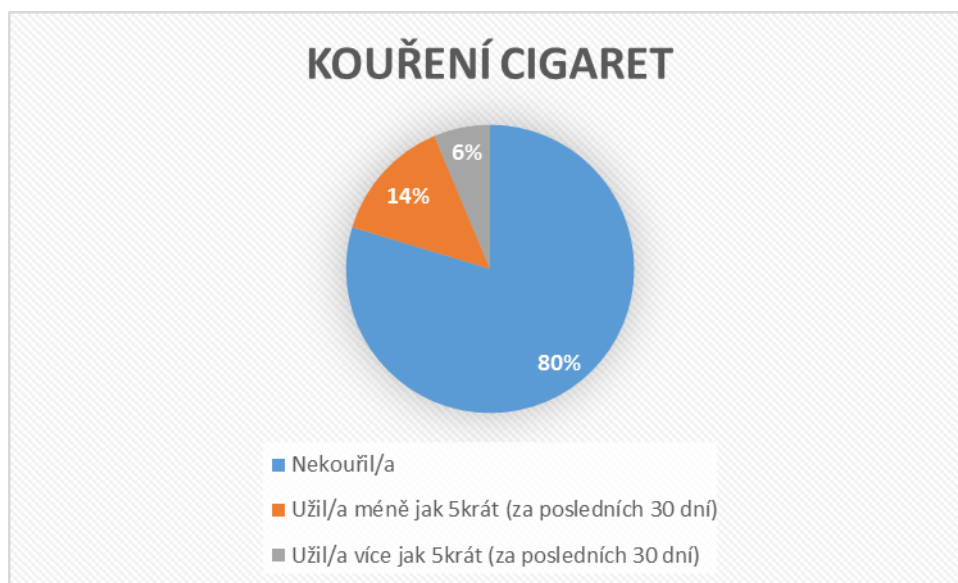
Z grafu je patrné, že 66% respondentů ještě cigarety nekouřilo a 34% respondentů cigarety již kouřilo.

Tabulka č. 9 – Četnost kouření cigaret

Četnost kouření cigaret	ZŠ Lysice		ZŠ Kunštát		ZŠ Boskovice	
	Abs.č.	Rel.č.	Abs.č.	Rel.č.	Abs.č.	Rel.č.
Neužil/a	75	75%	78	78%	86	86%
Méně jak 5krát (Za posledních 30 dní)	15	15%	16	16%	11	11%
Více jak 5krát (Za posledních 30 dní)	10	10%	6	6%	3	3%

V ZŠ Boskovice uvedlo nejvíce žáků (86%), že cigarety nekouřili. Největší počet žáků, kteří uvedli, že kouřili více, jak 5krát za posledních 30 dní bylo na ZŠ Lysice.

Graf č. 6 – Kouření cigaret

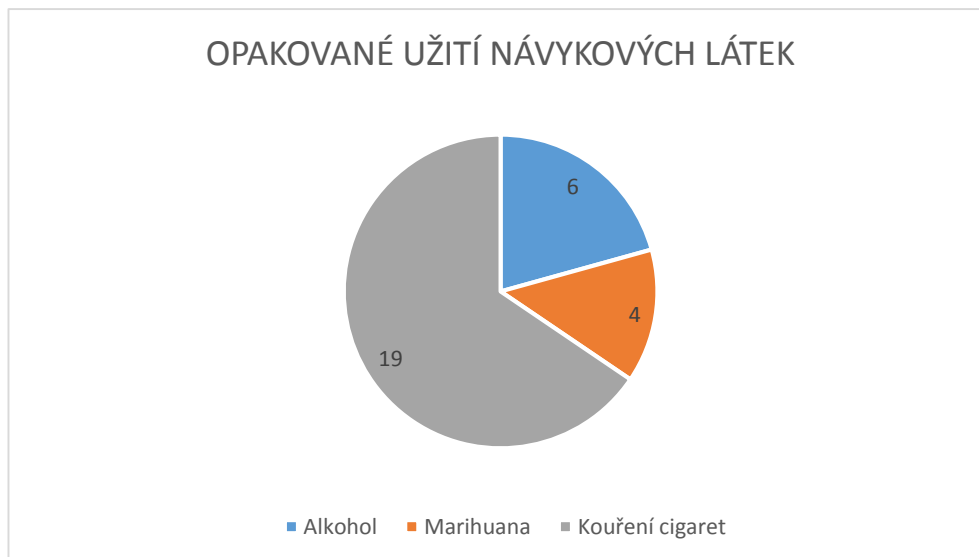

80% z celkového počtu respondentů uvedlo, že cigarety nekouřili. 14% respondentů uvedlo, že za posledních 30 dní kouřili méně, jak 5krát a 6% dotazovaných žáků kouřilo více jak 5krát.

6.5 Opakované užití

Jak jsem uváděla v teoretické části, užití návykové látky 5krát a více za posledních 30 dní, se dá považovat za opakované užití. Člověk se při opakovaném užití může stát závislým. Na základě tohoto tvrzení jsem ve výzkumné části zpracovala a vyhodnotila opakované užívání návykových látek.

Graf č. 7 – Počty respondentů – opakované užití návykových látek

Z grafů č. 7 je patrné, že žáci nejčastěji udávali opakované užití u kouření cigaret, tato odpověď se objevila u 300 dotazovaných celkem 19krát. Následovalo opakované užití alkoholu, tak odpovědělo 6 respondentů a k opakovanému užití marihuany se přiznali 4 žáci.

Zmínila bych, že 2 žáci uvedli opakované užívání všech třech návykových látek. 3 žáci uvedli, že užívají opakovaně marihuanu i opakovaně kouří cigarety a jeden žák uvedl, že opakovaně užil alkohol a kouří cigarety.

Cílem výzkumu bylo zjistit, kolik procent respondentů užilo návykovou látku opakovaně. Z výsledků vyplynulo, že alkohol užili opakovaně 2% z 300 respondentů, marihuanu užilo 1% z 300 respondentů a opakovaně kouří cigarety 6% respondentů.

6.6 Výsledky stanovených hypotéz

Na základě výsledků uvedených v grafu č.7 se nepotvrdila hypotéza č. 1, která zněla: 80% žáků na druhém stupni vybraných základních škol v blanenském okrese již kouřili cigarety. Cigarety podle výsledků kouřilo 35% respondentů.

Podle výsledků uvedených v grafu č. 3, užilo alkohol 85% respondentů. Hypotéza č. 2 – 50 % žáků na druhém stupni vybraných základních škol v blanenském okrese již užili alkohol, se nepotvrdila.

Na základě výsledků uvedených v grafu č. 5 se hypotéza č. 3 také nepotvrdila. Hypotéza zněla - 30% žáků na druhém stupni vybraných základních škol v blanenském okrese již vyzkoušeli marihuanu. Výsledky ukázaly, že marihuanu vyzkoušelo 9% respondentů.

Hypotéza č. 4 - Více než 50% žáků z druhého stupně základních škol v blanenském okrese kouří cigarety opakovaně (5krát a více). Tato hypotéza se nepotvrdila, podle výsledků uvedených v grafu č. 7 kouří cigarety více jak 5krát za posledních 30 dní 6% respondentů.

7 DISKUSE

Dotazník byl záměrně předložen školním výchovným poradcem na besedě o škodlivosti návykových látek. Očekávala jsem, že jejich odpovědi nebudou zkreslené. Přesto ke zkreslení mohlo dojít, jelikož bylo prováděno již několik programů zaměřených na sociálně patologické jevy a tak mohou být takovými šetřeními žáci již unaveni. Dále zkreslení výsledků mohl ovlivnit právě věk žáků. Na jedné straně rozumí škodlivosti návykových látek, ale na straně druhé je láká vyzkoušet jejich účinky. Tím, že je tato fáze dospívání individuální ve smyslu prožívání, mohlo se stát, že ne všichni budou odpovídat pravdivě. Výstup mohli ovlivnit také činitelé jako výchovná opatření a kázeňské postihy.

Z výsledků výzkumu je patrné, že mnozí žáci vyzkoušeli návykovou látku již ve svých dvanácti letech. Převážně se jednalo o alkohol, což potvrzuje údaj Mezinárodní studie Mládež a zdraví, kde byla uvedena první zkušenost s alkoholem již mezi jedenáctým a dvanáctým rokem.⁶⁷ Tento výsledek je logický, vzhledem ke snadné dostupnosti alkoholu.

Podle zjištěných výsledků mezi respondenty nevypadá situace na okrese Blansko nikterak závažně. Můžeme tvrdit, že výsledky výzkumu jsou pozitivní, protože opakované užití návykových látek bylo uváděno velmi zřídka.

Ve výzkumném šetření jsem se zaměřila pouze na výskyt návykových látek u žáků na druhém stupni základních škol. Opakované užívání návykových látek se ve výzkumu objevilo v nízkém procentu. Cílem však je, aby k opakovanému užití návykových látek u dětí a mladistvých vůbec nedocházelo. Myslím si, že pro přesnější výsledky by bylo vhodné v příštím šetření rozlišit opakované užívání návykových látek podle věku respondentů, neboť u patnáctiletých žáků je výskyt opakovaného užití návykových látek vyšší než u dvanáctiletých žáků. Zaměřit se na skupinu respondentů, kteří mají s návykovými látkami již opakovanou zkušenost a zvolit cílenou a efektivní prevenci.

⁶⁷ SOVINOVÁ, Hana. CSÉMY, Ladislav. *Kouření cigaret a pití alkoholu v České republice*, Státní zdravotní ústav, Praha 2000, s. 32

ZÁVĚR

Smyslem bakalářské práce bylo poskytnout aktuální pohled na užívání a zkušenost s návykovými látkami u dětí a mládeže na blanenském okrese a informovat o výsledcích výzkumu výchovné poradce na vybraných základních školách. Vzhledem ke značné rozsáhlosti této problematiky nebylo úmyslem ji zcela obsáhnout, ale zaměřit se na vybrané nežádoucí projevy žáků vyskytující se v současné době nejčastěji.

Teoretická část práce je orientována na získané poznatky v problematice sociálně patologických jevů, na vymezení základních pojmů, na definici a třídění sociálně patologických jevů a na popis vybraného nežádoucího sociálně patologického chování u školních dětí a mládeže.

Za velmi důležitou považuji problematiku užívání návykových látek, jejíž opakované užití může vést k závislosti, a tudíž jsem se touto problematikou v navazující praktické části, zabývala podrobněji. Vlastní empirický výzkum, byl zaměřen na žáky 6. až 9. ročníků vybraných základních škol.

Závěrem lze konstatovat, že výsledky výzkumu potvrdily výskyt vybraných sociálně patologických jevů, a to zkušenosti školáků s alkoholem, cigaretami a marihuanou. Opakované užití návykových látek žáky vybraných základních škol, se podle výsledků výzkumu vyskytuje pouze v nízkém procentu. Včasná a kvalitní prevence, to znamená především informovanost o škodlivosti opakovaného užívání návykových látek, je tou nejúčinnější cestou k tomu, aby se předešlo opakovanému užití a tím i případnému vzniku závislosti u dětí a mladistvých.

Úkolem sociální pedagogiky je hledat soulad mezi potřebami jedinců a společnosti, přispívat k optimálnímu způsobu života v dané době a v daných společenských podmínkách. Právě proto včasná prevence těchto nežádoucích sociálně patologických jevů dnešních dětí a mládeže se jeví být tou nejúčinnější, vzhledem k tomu, že děti a mládež vnímáme jako budoucí „zdravé“ členy společnosti.

Dětem a mládeži je třeba věnovat patřičnou pozornost. Sami často nedokážou odhadnout, na jak tenký led by pravidelným užíváním návykových látek, mohli vstoupit.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURYA

- 1) *Jaké je složení domácností v jihomoravském kraji*. Český statistický úřad [online] 2012 [cit. 2013-01-02] Dostupné z:
http://www.czso.cz/xb/redakce.nsf/i/jake_je_slozeni_domacnosti_v_jihomoravske_m_kraji
- 2) *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) 2011* - mezinárodní zpráva. In: *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách* [online]. 2011 [cit. 2014-03-29]. Dostupné z:
http://www.drogyifo.cz/index.php/info/press_centrum/evropska_skolni_studie_o_alkoholu_a_jinych_drogach_espad_2011_mezinarodni_zprava
- 3) Metodické doporučení MŠMT 21291/2010-28, *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních* [online] 2010 [cit. 2013-10-08] Dostupné z:
<http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-pokyny>
- 4) Metodický pokyn Č.j. *MSMT- 22294/2013-1* [online] 2013 [cit. 2013-10-08] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-pokyny>
- 5) Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. In: *Populační průzkumy* [online]. 2011 [cit. 2014-03-29]. Dostupné z:
http://www.drogyinfo.cz/index.php/o_nas/klicove_indikatory/populacni_pruzkumy/populacni_pruzkumy_realizovane_v_ceske_republice
- 6) BAYER, David, *Marihuana a hašiš v České republice*. Práce ke specializační atestaci z léčby návykových nemocí. IPVZ, Praha, 2001
- 7) BUKOVSKÁ, Lucie., KAŇAK, Jan., KRČMAŘOVÁ, Barbora., SCHEEROVA, Lucie., SCHMIDOVÁ, Kateřina., STRETTI, Sylvie., ULBERTOVA Zuzana, *Sborník studií dětí a jejich problémy III*, Praha: Sdružení linka bezpečí, 2010, s. 73
- 8) CSÉMY, Ladislav, LEJČKOVÁ, Pavla, SADÍLEK, Petr, SOVINOVÁ, Hana *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách, Výsledky průzkumu v České republice v roce 2003*, Úřad vlády České republiky, ISBN 80-86734-94-3
- 9) CSÉMY, Ladislav. CHOMYNOVÁ, Pavla. SADÍLEK Petr. *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD), Výsledky průzkumu v České republice v roce 2007*. Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti [online]. [cit.

- 2014-04-01]. Dostupné z: http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/vyzkumne_zpravy/evropska_skolni_studie_o_alkoholu_a_jinych_drogach_espad_2007
- 10) ČECH, Tomáš. *Škola a sociálně patologické symptomy v projevech žáků*. Studie z teorie a metodiky výchovy. Brno: MSD, 2002, 232 s. ISBN 80-86633-00-4.
 - 11) DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Nakladatelství Karolinum 2002, 374 s. ISBN: 978-80-246-0139-7
 - 12) DOLEJŠ, Martin., *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*, Univerzita Palackého Olomouc 2010, 189 s. ISBN 978-80-244-2642-6
 - 13) FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie*. Vydání 1. České Budějovice: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2781-3.
 - 14) HAJNÝ, Martin, *O rodičích, dětech a drogách*, Praha: Grada Publishing, 2001. 133s. ISBN 80-247-0135-9
 - 15) HAMPL, Karel, *Prognóza dětí a mladistvých zneužívajících rozpustidla*. Protialk. Obzor, 1989
 - 16) HELUS, Zdeněk: *Dítě v osobnostním pojetí*. Vydání 2., Portál, Praha 2009. ISBN 978-80-7367-628-5
 - 17) HOUDKOVÁ, Hana. *Závislost na návykových látkách*. In: *Závislost na návykových látkách* [online]. 2011 [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: <http://www.plhb.cz/content/zavislost-na-navykovych-latkach>
 - 18) HRABCOVÁ, Lucie. *Toluen: hit mladých. Čichají ho sedmileté děti*. Brněnský deník [online]. 2009, roč.09 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://brnensky.denik.cz/zlociny-a-soudy/skolaci-maji-problemy-s-drogami-i-hracimi-automaty.html>
 - 19) HŘEBÍKOVÁ, Pavla, *Zneužívání léků* [online] 2011 [cit. 2013-10-09] Dostupné z: <http://zdravi.e15.cz/clanek/sestra/zneuzivani-leku-465144>
 - 20) KALINA, Kamil. *Drogy a drogové závislosti*. 1. Vydání. Úřad vlády České republiky, 2003. 319 s. ISBN 80-86734-05-6.
 - 21) KALMAN, Michal, SIGMUND, Erik, SIGMUNDOVÁ, Dagmar, HAMŘÍK, Zdeněk, BENEŠ, Luděk, BENEŠOVÁ, Dana, SCÉMY, Ladislav. *Národní zpráva o zdraví a životním stylu dětí a školáků- na základě mezinárodního výzkumu uskutečněného v roce 2010 v rámci mezinárodního projektu „Health Behaviour in*

- school-aged Children: WHO Collaborative Cross-national study (HBsC).* “ str. 76. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2011, 116 s. ISBN 978-80-244-2985-4
- 22) KAŠPAROVÁ, Blažena, *Kriminalita mládeže* [online] 2011 [2013-03-18]
Dostupné z: <http://www.zachranny-kruh.cz/pro-verejnost/kriminalita-rizikovechovani/kriminalita-mladeze/priciny-a-podminky-pachani-trestne-cinnosti-detmi-a.html>
- 23) KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*, Portál, Praha 2005, 255 s. ISBN 80-7367-014-3
- 24) KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách*. Portál, Praha 1997. 127 s. ISBN 80-7178-123-1
- 25) KOŘÍNEK, Richard a Michal MAJER. *Přehled návykových látek* [online] 2010 [cit. 2013-10-13] Dostupné z: fles.rizikovechovani.webnode.cz/20000001562f3e63ede/Prehled_navykovych_latek.pdf
- 26) KOTULÁN, Jan. *Zdravotní nauky pro pedagogy*, Brno: MU, 2005. ISBN 80-210-3844-6
- 27) KRAUS, Blahoslav. - Poláčková, Věra. et.al. *Člověk-prostředí-výchova*. K otázkám sociální pedagogiky, 1. vyd. Paido, Brno 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2
- 28) KUBÁLKOVÁ, Pavla, *Pijí už i jedenáctileté děti* [online] 2008 [cit. 2013-11-15]
<http://archiv.newton.cz/ln/2008/04/29/ce68cb3e4c17972e6bdcf7950deca6c7.asp>
- 29) KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*, Portál, Praha 2005, 151 s. ISBN 80-7178-945-3
- 30) MAREŠOVÁ, Alena. *Trendy kriminality mládeže*. Trestní právo, č. 4(9)
- 31) MATOUŠEK, Oldřich., KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. str. 261. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 336 s. ISBN 80-7178-226-2.
- 32) MEČÍŘ, Jan. *Alkoholismus nezletilých*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1965.
- 33) MÜHLPACHER, Pavel, *Sociopatologie*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 194 stran. ISBN 978-80-210-4550-7.
- 34) MÜHLPACHER, Pavel, VAVŘÍK, Michal, *Sociální patologie*, str. 98. Brno: Institut mezioborových studií Brno 2010. 123 s.

- 35) NECHANSKÁ, Blanka, Viktor MRAVČÍK a Petr POPOV. *Zneužívání psychoaktivních léků v české republice – Identifikace a analýza zdrojů dat* [online]. 1. vydání. 2012 [cit. 2014-03-23]. ISBN 978-80-7440-073-5. Dostupné z: http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/monografie/zneuzivani_psychoaktivnich_leku_v_cr
- 36) NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost*, 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 176 s. ISBN 978-80-7367-267-6
- 37) NEŠPOR, Karel a Ladislav CŠÉMY. *Alkohol, drogy a vaše děti: jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat, jak je zvládat*. 2. rozšířené vydání. Praha: Sportpropag, a. s., 1994. 159 s.
- 38) NETOLICKÁ, Danuše. *Kriminalita dětí a mládeže* [online] 2012 [cit. 2014-02-19] Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/k/n/16439/KRIMINALITA-DETI-A-MLADEZE.html/>
- 39) NIKL, Jaroslav. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. str 51. Praha: Policejní akademie České republiky, 2000. 100 s. ISBN 80-7251-033-9
- 40) PAVLOVSKÁ, Amalie. *Adiktologie ve světě. Výsledky americké studie: mezi teenager narůstá zneužívání léků na předpis* [online]. 2011 [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/78/2698/Vysledky-americke-studie-mezi-teenagery-narusta-zneuzivani-leku-na-predpis>
- 41) POKORNÝ, Vratislav, TELCOVÁ, Jana, TOMKO, Anton. *Prevence sociálně patologických jevů: Manuál praxe.*, Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, Brno 2003, 186 s. ISBN 80-86568-04-0
- 42) POLICKÁ, Lenka, *Rizikové faktory ovlivňující vývoj dětí ve školním věku*, Bakalářská práce, Masarykova univerzita v Brně, Pedagogická fakulta, 2009
- 43) PRŮCHA, Jan., WALTEROVÁ, Eliška., MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995, s. 221, ISBN 80-7178-029-4
- 44) RADIMECKÝ, Josef.: *Lidé užívají drogy, aby unikli nudě nebo aby utekli před problémy*. [online] Adiktologie [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/69/171/>

- 45) SOVINOVÁ, Hana. CSÉMY, Ladislav. *Kouření cigaret a pití alkoholu v České republice*, str. 32, Praha: Státní zdravotní ústav, 2003. 96 s. ISBN 80-7071-230-9
- 46) SVOBODA, Jakub, *Neúplných rodin přibývá*[online] 2011 [cit. 2013-11-15]Dostupné z: <http://www.novinky.cz/finance/312677-neuplnych-rodin-rychle-pribyva-zije-v-nich-uz-kazde-pate-dite.html>
- 47) ŠTECHOVÁ, Marie., HOLAS, Jiří., *Základní pojmy prevence kriminality*. Ministerstvo vnitra.[online] 2008[cit. 2013-03-01] Dostupné z:<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/prevence/system/pojmy/1.1.2.htm>
- 48) VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Variabilita a patologie lidské psychiky, Portál, Praha 1999, 444 s. ISBN 80-7178-214-9
- 49) VÁGNEROVÁ, Marie, *Vývojová psychologie I: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8
- 50) VESELÁ, Zuzana. *Mravní nemoci mládeže a jejich prevence*. Brno: Konvoj, 1998. 204 s. ISBN 80-85615-70-3
- 51) ZÁBRANSKÝ Tomáš, *Drogová epidemiologie*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2003, 95 s. 2003, ISBN 80-244-0709-4
- 52) ZAPLETAL, B. 2003. *Pojmy ze sociologie*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-7042-290-4.
- 53) ŽIŽLAVSKÝ, Martin. *Metodologie výzkumu v sociální politice a v sociální práci*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. 142 s. ISBN 80-210-3110-7.

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA č.1 - DOTAZNÍK

Dotazník

Jmenuji se Šárka Ondrová a jsem studentka 3. ročníku bakalářského studia Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, Institut mezioborových studií Brno obor Sociální pedagogika. Ke zpracování své bakalářské práce s názvem Výskyt sociálně patologických jevů u dětí a mládeže, potřebuji provést průzkum na základních školách v blanenském okrese. Dotazník je zaměřen na užívání návykových látek. Tento dotazník je zcela anonymní a bude využit pouze pro studijní účely! **NEPODEPISOVAT!**

Věk:

Svoje odpovědi zakroužkuj.

1. Užil/a jsi někdy alkohol?

- a) ano
- b) ne

2. Za posledních 30 dní jsi alkohol užil/a :

- a) neužil/a
- b) méně jak 5krát
- c) více jak 5krát

3. Užil/a jsi někdy marihuanu?

- a) ano
- b) ne

4. Za posledních 30 dní jsi užil/a marihuanu:

- a) neužil/a
- b) méně jak 5krát
- c) více jak 5krát

5. Kouřil/a jsi někdy cigarety?

- a) ano
- b) ne

6. Za posledních 30 dní jsi kouřil/a cigarety:

- a) neužil/a
- b) méně jak 5krát
- c) více jak 5krát

